

บทที่ 5

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี

เนื้อหาในบทที่ 4 ได้อธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะเด่นที่แสดงถึงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้ง 8 ชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี เพื่อเชื่อมโยงความเข้าใจเกี่ยวกับจุดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม สำหรับเนื้อหาในบทที่ 5 เป็นการรายงานบทผลการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัย 2 ข้อ ได้แก่ เพื่อศึกษาความคงอยู่ของวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์จังหวัดราชบุรี และเพื่อศึกษาแนวทางการนำวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์มาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้

5.1 ผลการศึกษาความคงอยู่ของวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี

การศึกษาความคงอยู่ของวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยอธิบายความคงอยู่ของวัฒนธรรมด้วยปรากฏการณ์จากภาคสนาม เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต แล้วจึงนำมาสังเคราะห์ถึงความคงอยู่ที่วัฒนธรรมในพื้นที่ การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ไม่สามารถเก็บข้อมูลในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรลาวเดิมได้เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในงานประเพณีที่จัดขึ้นของทางจังหวัดหรือส่วนราชการผู้ที่มีส่วนร่วมในฐานะตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ยังไม่อยู่ในสภาพความพร้อมให้ข้อมูล เช่น ติดภารกิจกับกิจกรรม หรือบางรายไม่มีข้อมูลที่เป็นรายละเอียดเพียงพอที่จะให้สัมภาษณ์ได้ ดังนั้นการเก็บข้อมูลนี้จึงขาดข้อมูลการสัมภาษณ์ชาติพันธุ์เขมรลาวเดิม อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากหนังสือตนราชบุรี (สำนักวัฒนธรรมจังหวัด, 2550, หน้า 52) ซึ่งได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์ระบุว่า วัฒนธรรมและประเพณีของชาวเขมรพบเห็นจากบันทึกที่เป็นงานเอกสาร การเก็บข้อมูลในช่วงปลายปี 2549 ไม่ปรากฏชุมชนชาวเขมรราชบุรีปฏิบัติตามประเพณี จึงอาจสรุปว่า วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมรจังหวัดราชบุรีได้มีการปรับเปลี่ยนกลมกลืนกับวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ไปแล้ว ผลการศึกษาซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอกรณีตัวอย่างเพียง 7 รายจากรายการสัมภาษณ์เจาะลึกกระจายไปตามแต่ละชาติพันธุ์นำเสนอแบบบรรยาย ดังนี้

กรณีศึกษารายที่ 1 วัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

สาโรจน์ (นามสมมุติ) ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้งจังหวัดราชบุรีได้เล่าถึงกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้งว่าชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อยู่บริเวณเมืองหน้าด่านชายแดนของจังหวัดราชบุรี อาศัยอยู่ในเขต 3 อำเภอ คือ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอปากท่อ และกิ่งอำเภอบ้านคา มีทั้ง

กะเหรี่ยง โพลั่วหรือโป้ว หรือซิว และปกากะญอ หรือสกอว์ เป็นกะเหรี่ยงในกลุ่มแม่น้ำภาชี อพยพมาจากเมืองทวายในอดีตบทบาทของชาวกะเหรี่ยงมีหน้าที่คอยดูแลชายแดนด้านตะวันตกของจังหวัดราชบุรี เนื่องจากเป็นเส้นทางเดินทัพจากเมืองทวายที่ยกเข้ามายังเมืองราชบุรี มีความสำคัญต่อความมั่นคงของไทย เป็นเส้นทางที่สามารถเดินทางเข้าประชิดกรุงเทพฯ ได้ง่ายใกล้ที่สุด ชาวกะเหรี่ยงบริเวณชายแดนด้านนี้จึงมีความสำคัญและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นนายด่าน นายกองลาดตระเวนเพื่อทำหน้าที่สืบหาข่าวให้กับทางการไทย ชาวกะเหรี่ยงจึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในสวนผึ้งมากกว่า 200 ปี มีความกลมกลืนกันวิถีชีวิตไทย มีจิตสำนึกและวิญญาณของคนไทย กะเหรี่ยงกลุ่มนี้เรียกตนเองว่า “ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง” หรือไทยตะนาวศรีเป็นชาวกะเหรี่ยงรุ่นแรก กระเหรี่ยงรุ่นต่อๆ มาอพยพเข้ามาอยู่ที่บริเวณชายแดนไทยเนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐบาลสหภาพเมียนมาร์ บ้างก็อพยพเข้ามาเพื่อเป็นคณงานเหมืองแร่ดีบุก และกระเหรี่ยงรุ่นล่าสุดเป็นชนกลุ่มน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลประเทศพม่า หลบหนีภัยจากการสู้รบเข้ามาในดินแดนไทย อาศัยอยู่ในศูนย์พักพิงชั่วคราว กะเหรี่ยงรุ่นหลังๆ จะได้บัตรคนพื้นที่สูงที่มีข้อจำกัดในถิ่นที่อยู่ ส่วนกะเหรี่ยงรุ่นก่อนๆ ได้รับสัญชาติเป็นคนไทย และมีวิถีการดำเนินชีวิตเฉกเช่นคนไทยทั่วไป

ลักษณะเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในความเห็นของสาโรจน์ คือ อัตลักษณ์ทางด้านภาษา ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงพูดภาษากะเหรี่ยง โดยเฉพาะการพูดกันเองในหมู่สมาชิกในชุมชน และยังใช้ภาษากะเหรี่ยงในงานประเพณีของท้องถิ่น เช่น งานประเพณีผูกแขน เรียกขวัญซึ่งจะมีคำเรียกขวัญเป็นภาษากะเหรี่ยงว่า “ปฐู หล่าเก้ไก่อ เก้ไก่อ เก้ไก่อโอเดมู เก้ไก่อโอเดผา เก้ไก่อโอเดเก้ เก้ไก่อโอเดผู้ โอโคลวโซหมี โจะมอหงมี โอชัวคูหมี โอหล่งไถ่หมี ปฐู หล่าเก้ไก่อ เก้ไก่อ เก้ไก่อโอเลอกยุเผ่อ โห่ย เก้ไก่อโอเลอหม่องเผ่อโห่ย เก้ไก่อองฉีพุ เก้ไก่อยอองสะก่วย แก้ไก่อยอองเนถีย์ เก้ไก่อองหมีสี เก้ไก่อองหมีทุ่ง ปฐู หล่าเก้ไก่อ เก้ไก่อ” แปลว่า “ขวัญเอ๋ยขวัญมาๆ กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวมาอยู่กับพ่อกับแม่มาอยู่กับปู่ย่าตายายมาอยู่กับลูกกับหลานมาอยู่กับบ้านช่องอยู่กับทรัพย์สิน ขวัญอยู่ในป่าจงกลับมาอยู่ในดง ต้นน้ำ ปลายน้ำ ในเมือง จงกลับมาอยู่ในเมืองอยู่บางกอก อยู่โรงพยาบาลจงกลับมา อยู่บนโรงพัก อยู่บนอำเภอ อยู่ในไร่ ในนา จงกลับมา กลับมา ดูแลยุ่งฉาง กลับมาดูแล ช้าง ม้า วัว ควาย อย่างได้ไปฟังภูติ ผี ปีศาจ อย่าไปอยู่กับสิ่งชั่วร้าย อย่าไปเชื่อฟังคำยุแหย่ อย่าไปอยู่ในป่าช้า อย่าไปฟังคำชนชาติอื่น ขวัญเอ๋ยจงกลับมา นำเงินมา นำทองมา กลับมามีความสุขกับพ่อกับแม่ กับพี่กับน้อง กลับมาอยู่กับบ้านกลับช่อง จงกลับมาอยู่กับเนื้อกลับตัว กลับมาอยู่กับเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ของเราชั่วกาลนาน” คำเรียกขวัญนี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของประเพณีผูกแขนเรียกขวัญเดือน 9 ของชาวกะเหรี่ยงซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่คนไทยพื้นถิ่นอื่นๆ เรียกว่าประเพณีกินข้าวห่อนั่นเอง

อัตลักษณ์ทางการแต่งกาย เครื่องกายของชาวกะเหรี่ยงในปัจจุบันนิยมแต่งกายชุดสมัยใหม่ เป็นการยากที่จะเห็นชาวกะเหรี่ยง แต่งชุดประจำชาติพันธุ์ของตนเอง จะเห็นได้ก็เฉพาะในเวลาที่มีงานสำคัญๆ ของทางจังหวัด ทางอำเภอ หรือมีงานประจำปี เช่นงานประเพณีกินข้าวห่อ เป็นต้น ในงานสำคัญเหล่านั้นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง จะพากันแต่งชุดประจำชาติพันธุ์ของตนเองมาร่วมงาน การแต่งกายของชาวกะเหรี่ยง แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ การแต่งกายของฝ่ายหญิงและการแต่งกายของฝ่ายชาย การแต่งกายของฝ่ายหญิงนั้น แบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ถ้าเป็นของเด็กจะเป็นผ้าดิบสีขาว ทอเป็นผืนยาว มีช่องสวมทางศีรษะ ยาวคลุมเข้าตลอดแล้วปักกั้นขอบแขน อาจใส่เม็ดเงินหรือลูกไม้ ที่เรียกว่า “ฟ่งซ้า” ที่ชายถุง ส่วนชุดหญิงสาวที่อายุเกิน 15 ปี ก็คือชุดของผู้ใหญ่ จะมีเส้นด้ายยืนที่ทอด้วยสีน้ำเงินหรือสีแดง เป็นเส้นหลัก สวมใส่ได้ถึงวัยชราจะมี 2 ชั้น คือชั้นที่เป็นผ้าถุงกับชั้นที่เป็นเสื้อ ส่วนที่เป็นเสื้อจะสวมทางศีรษะ เหมือนชุดของเด็ก แต่จะแตกต่างกันที่มีการปักตัวเสื้อด้วยด้ายสีต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการเดินเส้น ส่วนผ้าถุงจะทอหลายหลากหลาย มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวกระเหรี่ยง บริเวณเชิงถุงส่วนปลาย จะติดเม็ดเงิน ลูกปัด เมล็ดพืช หรือปักลิ่มให้สวยงาม ส่วนลักษณะของเสื้อ ชาวกระเหรี่ยงจะมีความหนา คอเสื้อจะลึก ด้านหน้าของคอเสื้อจะลึกจนเกือบถึงกลางหลัง และตัวเสื้อจะมีลวดลายซึ่งเกิดจากการปักด้วยด้ายสีต่างๆ เข้ามาช่วยในการเพิ่มลวดลาย ให้ดูสวยงามขึ้นลักษณะของแขนเสื้อจะเป็นลักษณะแขนงุด ตัวเสื้อจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าส่วนผ้าถุงจะมีลวดลายเนื้อผ้าคล้ายกับเสื้อ แต่จะแตกต่างกันตรงที่ผ้าถุงจะใช้ 2 สี คือ สีแดงและสีน้ำเงิน ส่วนด้านล่างจะใช้สีแดงเป็นสีตัด เพื่อเพิ่มลวดลายของชุด วิธีการนุ่งไม่เหมือนกับคนไทย แต่จะพับทั้งสองด้านคล้ายวิธีนุ่งผ้าถุงของชาวชอง เด็กวัยรุ่นปัจจุบันนุ่งแบบกะเหรี่ยงไม่จำเป็นต้องให้ผู้ใหญ่ช่วยนุ่งให้ ในการใช้งานจะนิยมแต่งกันในประเพณีสำคัญ คือ งานแต่งงานของชาวกระเหรี่ยง ประเพณีหรือแต่งเพื่อเป็นการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง การแต่งกายของฝ่ายชายนั้นนุ่งเป็นโจงกระเบนเสื้อแขนยาว โจงกระเบน เท่าที่พบเห็นมักเป็นสีน้ำเงิน สีน้ำตาล สีม่วง ซึ่งในปัจจุบันหาได้ยากกว่า ผ้าถุง และเสื้อของฝ่ายหญิง แต่ยังพอให้เห็นอยู่บ้างในงานแต่งงานซึ่งจะแต่งเต็มยศ คือ นุ่งโจงกระเบน เสื้อเชิ้ตสีขาวแขนยาว และใช้ผ้าพันศีรษะมีลักษณะเป็นหงอนบนหน้าผาก (ทุโก่น) ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายหม้อแครงแต่จะทำด้วยผ้าสีต่างๆ ผ้าสีเหล่านี้เป็นผ้าที่ได้มาจากพิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นผ้าสีที่เป็นมงคลแก่ผู้สวมใส่พันรอบศีรษะและทำเป็นหม้อแครง จะมีลักษณะสวยงามและดูดีมาก เสื้อผ้าของฝ่ายชายจะซุกได้เพราะเป็นผ้าที่ไม่ค่อยมีลวดลายและเครื่องประดับ ปัจจุบันชุดเสื้อผ้าของหญิงกะเหรี่ยงเป็นเครื่องแต่งกายที่จะหาผู้ถักทอยากขึ้น ผู้ทอผ้ากะเหรี่ยงต้องมีทักษะ ในการมัดหมี่ ในการย้อมผ้า ต้องใช้ความอดทนในการนั่งและทอและเก็บลายตีนจก ในสวนฝั่งมีผู้ทอผ้ากะเหรี่ยงเหลืออยู่ไม่ถึง 5 คน อีกไม่นานคนทอผ้าก็จะหมดไป ราคาชุดกะเหรี่ยงที่มีการซื้อขายกันในปัจจุบัน ราคาชุดละไม่ต่ำกว่า 5000 บาท ปัจจุบันคนกะเหรี่ยงสวนฝั่งสวมเสื้อแบบคนไทย เพราะหาซื้อได้ง่าย ราคาถูก เสื้อผ้าในตลาดเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม

อัตลักษณ์ทางด้านอาหาร ชุมชนชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงมีรายการอาหารพื้นเมืองหรืออาหารประจำถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น แกงข้าวคั่ว (แข็งเกียง) แกงส้มกะเหรี่ยง (แกงแข็งเซ่อไซ้) แกงหมูใส่ใบขมิ้น (แข็งเซ่เตอเบ็ง) หรือน้ำพริกกะเหรี่ยงอาหารพื้นถิ่นเหล่านี้อาศัยวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารมาจากสวนครัวของเจ้าบ้านเอง จึงมีความใหม่และสด โดยส่วนใหญ่มีรสเผ็ด จัดจ้าน

การปรับเปลี่ยนเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงมีการปรับเปลี่ยนไปมากทั้งส่วนที่เป็นระบบความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อก่อนชาวกะเหรี่ยงจะเชื่อเรื่องผี เรื่องความร้นลับ แต่หลังจากวิทยาศาสตร์และโลกก้าวหน้า ผนวกกับเด็กๆ ชาวกะเหรี่ยงได้รับการศึกษาสูงขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้เริ่มลดลง หากจะมีใครมีอาการท้องโต ม้ามโต ตัวซีดผอมเหลือง เป็นไข้ 3 วันดี 4 วันไข้ คลุ้มคลั่งทุรนทุราย หมอในปัจจุบัน ก็จะลงความเห็นว่าเป็นไข้ป่า หรือมาลาเรียมากกว่า ความเชื่อในเรื่องเวทย์มนต์คาถา ไสยศาสตร์ คงไม่มีใครเชื่อแล้ว ทั้งพิธีจันอะไร ก็ไม่ได้แต่ก็ไม่มีใครกล้าลอง ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน การย่องสาว พิธีศพ ไม่มีหลงเหลือแล้ว หมอแคน คนทำพิธีที่รู้เรื่องราวของชาวกะเหรี่ยงมีน้อย ประเพณีที่ยังหลงเหลือนั้น หากไปถามถึงความ เป็นมา รายละเอียดปลีกย่อยมีน้อยรายที่จะรู้จักและให้ข้อมูลได้ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมอย่างหนึ่ง คือ เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเองไม่ค่อยอยากให้คนอื่นรู้ว่าตัวเองเป็นคนกะเหรี่ยงกลัวคนอื่นจะดูถูก ไม่ใช่แต่เด็กๆ ผู้ใหญ่บางคนก็ไม่ภูมิใจ หลายครอบครัวมีการเปลี่ยนชื่อ นามสกุลเพียงเพราะไม่อยากให้คนทั่วไปรู้ว่าเป็นชื่อและนามสกุลของคนกะเหรี่ยงส่วน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังสืบทอดอยู่ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และความเชื่อที่สำคัญที่พบเห็น ได้แก่

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันที่ 1 มกราคมของทุกปีในวันนี้ ตอนเช้าชาวบ้านจะตระเตรียม ข้าวปลาอาหารไปทำบุญ ที่วัดเมื่อเสร็จแล้วสำหรับคนที่นับถือผี จะมีพิธีกินไก่ เพื่อเลี้ยงผี เรือนโดยนำไปมาต้มจะก็ตัวก็แล้วแต่ผู้ทำ และดอกไม้ธูปเทียนและเหล้าขาว ไปตั้งกลางแจ้ง และทำ พิธีขอขมาต่อเจ้าที่เจ้าทาง หลังจากเสร็จแล้วก็นำมากินกัน

วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 การทำบุญในวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะนิยมไป ทำบุญตักบาตรที่วัด โดยจะจัดเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน มาด้วยเพื่อทำพิธีพร้อมกันในพระอุโบสถ ต่อจากนั้นจะฟังพระธรรมเทศนา

วันสงกรานต์ จะทำเมื่อเริ่มระยะเข้าฤดูร้อน และเสร็จจากการเก็บเกี่ยว ว่างจากการ ทำงาน ตรงกับธรรมเนียมของไทย คือวันที่ 13-15 เมษายน ซึ่งในวันนี้ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรใน ตอนเช้า บางบ้านจะนำกระดูกของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมาบังสุกุล หรือเอามาสร่งน้ำ หรือนิมนต์พระมา ทำพิธีเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ นอกจากนี้จะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนให้เรียบร้อยโดยเฉพาะที่ บูชาพระ แล้วสร่งน้ำพระ อาจมีการปล่อยปลาบ้าง ส่วนงานรื่นเริงมีการจัดในหมู่บ้านบ้างเล็กน้อยมี การรดน้ำผู้หลักผู้ใหญ่ และเล่นสาดน้ำกัน ตอนกลางวันมักจะเล่นทอยสะบ้า เป็นการละเล่นพื้นเมือง

ซึ่งจะเล่นกันในช่วงสงกรานต์ งานประเพณีสงกรานต์ที่จัดขึ้นเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมจะจัดที่บ้านทุ่งแฝก เป็นประจำทุกปี

ประเพณีกินข้าวห่อ ประเพณีผูกแขนรับขวัญกินข้าวห่อ หรือที่ชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า ประเพณี “อ้งหมี่ถ่อง” เป็นประเพณีของกลุ่มชนกะเหรี่ยงซึ่งจัดขึ้นเดือนเก้าของทุกๆ ปี ชาวกะเหรี่ยงเรียกเดือนเก้าว่า “หล่าคอก” เป็นเดือนที่คาบเกี่ยวระหว่างปลายเดือนกรกฎาคมต้นเดือนสิงหาคมเป็นช่วงเวลาที่ฝนตกชุก อากาศเย็น เป็นช่วงที่มีความเจ็บไข้ได้ป่วยมาก โดยเฉพาะไข้มาลาเลีย คนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงเชื่อว่าความเจ็บป่วยเกิดจากการที่คนกะเหรี่ยงได้ทำผิดกฎระเบียบ ข้อห้ามของบรรพบุรุษ หรือถูกผีป่า ผีน้ำ เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าท่าเจ้าทุ่ง และวิญญาณที่เร่รอนรบกวน อีกทั้งเดือนเก้ายังเป็นช่วงเวลาที่ชาวไร่จะไถ หยุตพักหายเหนื่อยจากการทำงานในไร่ จุดประสงค์ของการเรียกขวัญเดือนหล่าคอกของชาวกะเหรี่ยงนั้นเพื่อให้ลูกหลานอยู่สุขสบาย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความสุข ความเจริญ มีอายุมั่นขวัญยืน มีความรักสามัคคี เป็นงานประเพณีที่เปิดโอกาสให้ลูกหลานที่ออกจากบ้านไปทำงานที่อื่น ไปเรียนหนังสือหรือไปมีครอบครัวต่างหมู่บ้านได้กลับมาเยี่ยมหมู่บ้าน เพื่อร่วมงานประเพณีให้ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ได้ผูกแขนเรียกขวัญ

ประเพณีการแห่ฉัตร หรือส่งทะเล่ฉัตร เป็นประเพณีที่ปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยงในวันออกพรรษา คนกะเหรี่ยงเชื่อว่า วันออกพรรษาพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งบรรดาพระอินทร์และเทวดา เสด็จลงมาโปรดมนุษย์บนโลก คนกะเหรี่ยงจึงสร้างฉัตรขึ้นมาแห่และไปปักไว้ที่พระเจดีย์ทราย พิธีดังกล่าวเป็นการขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองได้ละเมิดศีลและข้อห้ามต่างๆ ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เป็นการชำระจิตใจให้ผ่องใส เพื่อจะมีความบริสุทธิ์สมควรแก่การรับเสด็จพระพุทธเจ้า ประเพณีนี้พึงจะได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้เอง

กรณีศึกษารายที่ 2 วัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

แม่ใหญ่ (นามสมมุติ) เป็นคนที่มีเชื้อสายของไทยทรงดำ ปัจจุบันเป็นหนึ่งในสมาชิกของศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโพน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรีในความคิดเห็นของแม่ใหญ่ที่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ คือ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะผ้าซิ่นลายแดงไหมถักเป็นผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อการเล่น เอ็นกลอน ฟ้อนแคน และอัตลักษณ์ทางด้านภาษา แม่ใหญ่พูดภาษาไทยทรงดำได้ แต่เขียนไม่ได้ ในหมู่บ้านหัวเขาจีนมีคนที่เขียนภาษาไทยทรงดำได้เพียงไม่กี่คนมักเป็นผู้มีบทบาทในการนำทางด้านพิธีกรรมต่างๆ ส่วนการพูดนั้น คนที่นี้ส่วนใหญ่พูดได้ เราใช้สื่อสารกันในหมู่บ้าน และกลับบุคคลใกล้ชิด หากเป็นคนรุ่นใหม่บางคนสามารถฟังได้ รู้เรื่องแต่พูดไม่ได้ บางคนพูดได้สำเนียงก็จะไม่เหมือนไทยทรงดำจริงๆ สำเนียงการพูดจะออกเป็นสำเนียงของคนไทย ถึงแม้จะมีการใช้คำศัพท์ที่เป็นคำศัพท์ของไทยทรงดำเองก็ตามในความเห็นของแม่ใหญ่ การที่เด็กรุ่นใหม่ไม่สามารถพูด

ภาษาไทยทรงดำได้นั้นมีหลายสาเหตุ เช่น อยู่บ้านพ่อแม่ไม่ค่อยได้พูดภาษาไทยทรงดำกับลูก ครั้นพอเด็กไปโรงเรียนไปมีเพื่อนมีสังคม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร เลยทำให้หลงลืมภาษาของตัวเองไป ภาษาไทยทรงดำส่วนใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่จะพูดได้ บ้านไหนที่ไม่มีผู้เฒ่าผู้แก่อยู่ด้วยลูกหลานก็จะพูดภาษาไทยทรงดำได้น้อย

ในเรื่องของอาหารการกินในวิถีชีวิตประจำวันนั้น มันมีการผสมผสานกันไประหว่างอาหารดั้งเดิมกับอาหารของคนไทยทั่วไป จากเดิมเคยเก็บผัก หาปลามาประกอบอาหารกินเองปัจจุบันไม่ได้ทำแล้ว เปลี่ยนเป็นไปซื้อหามาจากตลาด บางครั้งก็ไปซื้อจากตลาดนัดที่มีมาขายเป็นประจำแล้วนำมาปรุงเป็นอาหาร อาหารที่ปรุงส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีกรรมวิธียุ่งยากเป็นแบบง่าย บางครั้งก็ซื้อหาอาหารปรุงสำเร็จมากินเพราะมีความสะดวกสบายและประหยัดกว่าเข้าครัวปรุงเอง บางบ้านเหมือนกันที่ปลูกผักปลูกหญ้าไว้กินเองคล้ายกับปลูกผักสวนครัว แต่ก็มีไม่มากแล้ว ไม่ค่อยมีเวลาทำผักสวนครัวกันแล้วแต่ไปทำงานหาเงินนอกบ้านกันหมด

ลักษณะของการสร้างบ้านของไทยทรงดำแบบโบราณเก่าแก่ที่เป็นบ้านหลังเต่าในสังคมปัจจุบันไม่มีแล้ว เปลี่ยนเป็นบ้านสมัยใหม่หมดแล้ว เป็นบ้านไม้บ้าง บ้านปูนบ้าง หลังคามุงกะเบื้อง ส่วนบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ของไทยทรงดำจริงมักเป็นบ้านที่จำลองขึ้นมา เช่น บ้านที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน เป็นต้น การมีศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำนี้แม่ใหญ่ว่ามันเป็นสิ่งที่ดีเพราะว่า มันช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของไทยทรงดำให้คงอยู่ที่ศูนย์นี้มีการย้อมผ้า ทอผ้าด้วยของเหล่านี้ในชีวิตจริงเหลือน้อยแล้ว หลายบ้านไม่ได้ทอผ้าใช้กันเองแล้ว เสื้อผ้าการแต่งกายจะหันไปแต่งกายกันแบบสมัยใหม่เสียเป็นส่วนใหญ่ผู้หญิงก็ไม่เกล้าผม ยกเว้นเวลามีงานสำคัญที่ศูนย์ไทยทรงดำนี้ มีเพียงไม่กี่คนที่ยังเกล้าผมอยู่ และคนที่เกล้าผมได้ก็มีเพียงไม่กี่ อีกหน่อยคงจะเกล้าผมเป็นเฉพาะช่างเสริมสวยเท่านั้นมั้ง ไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีนยังคงมีการอนุรักษ์การย้อมผ้า และทอผ้า มีการย้อมคราม และย้อมสีดำ ด้ายที่ใช้เป็นด้ายสำเร็จรูปที่ซื้อหาได้ตามท้องตลาด ต้นครามที่ใช้ย้อมสีเริ่มหายาก ต้องไปไกลถึงเพชรบุรี พอได้มาคุณภาพก็ไม่ค่อยดีนักเมื่อเปรียบเทียบกับต้นครามของชาวบ้านแถบจังหวัดสกลนคร

ในส่วนของการประเพณีความเชื่อต่างๆ มันเริ่มคลี่คลาย ลดลงไปมาก ไม่เข้มข้นเหมือนอดีตมีหลายสาเหตุที่ทำให้ความเชื่อและการยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป เช่น บางคนแต่งงานไปกับคนไทย มีสามีที่ไม่ได้เป็นคนไทยทรงดำ ผู้หญิงเลยไม่ได้มีการสืบทอดฝ่ายสามี ที่บ้านจึงไม่มีห้องกะล่อห้องผี เลยไม่ได้ทำพิธีเสนเฮือน ไม่มีปาดตง เมื่อมีลูกหลานสืบต่อมาก็ไม่ได้สอนให้ลูกหลานปฏิบัติต่อ การโยกย้ายถิ่นฐาน และการงานการประกอบอาชีพก็มีส่วน ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานส่วนใหญ่จะไปทำงานกรุงเทพ หรือเมืองใหญ่ บางคนลูกหลานเรียนสูงได้รับการศึกษาดี มีโอกาสเลือกอาชีพมาก เมื่อต้องไปประกอบอาชีพต่างถิ่น ห่างหายจากอาชีพเกษตรกรรม ความเชื่อ และการละเล่นต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องจากอาชีพก็พลอยสูญหายไปด้วย หนุ่มสาวสมัยนี้มีโอกาสพบปะเจอเจอกันมากกว่า

แต่กันไม่ต้องอาศัยการเล่นโยนลูกช่วง หรืองานเทศกาลอื่นก่อนเพื่อเกี่ยวกันจับกันแล้ว ส่วนที่ยังมีอยู่ มักเป็นการแสดงในโอกาสพิเศษ เช่น งานจังหวัด หรือเวลามีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมก็จัดแสดงให้ดู ที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีนเรามีสาธิตที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ หลายอย่างอะไรที่เริ่มสูญหายที่นี้จะเริ่มมีการอนุรักษ์และฟื้นฟู มีการสาธิตการใช้หม่าทำการถนอมอาหารตามวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ มีการสาธิตการทอผ้า ปักผ้า จักรสาน และยังมีการจัดพิธีเสน เรียกขวัญให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจด้วย

กรณีศึกษารายที่ 3 วัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยยวน

ลุงสมบูรณ์ (นามสมมุติ) เล่าให้ฟังว่าชาวยวนจังหวัดราชบุรีถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ตอนมาแรกๆ ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของตัวเองไว้ได้แต่เวลาผ่านไปเป็นร้อยปี หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงปรับตัวไปตามกาลเวลา คล้ายกับวัฒนธรรมไทยของเรานั้นเอง วัฒนธรรมหลายอย่างในตอนนั้นก็ไม่ได้เหมือนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมาทุกอย่างมีการปรับเปลี่ยนเลือกไปตามยุคตามสมัย หากถามว่าอะไรคือจุดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์ของไทยยวนราชบุรี ลุงคิดว่าน่าจะเป็นภาษาพูดนะ ภาษาพูดที่เป็นภาษาคำเมือง เหมือนกับภาษาพูดในภาคเหนือ เมื่อภาษาพูดนี้มาอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง เลยทำให้เราแปลกแตกต่าง ชาวไทยยวนแต่โบราณ พูดภาษาคำเมืองกันทุกคน หนังสือที่ใช้ก็คือ อักษรไทยยวนโบราณ แต่ในปัจจุบันลูกหลานไทยยวนที่อยู่ในชุมชนเมืองหรือที่ติดกับตัวเมืองไม่พูดคำเมืองกันแล้ว มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวไทยยวนเพื่อให้กลมกลืนกับสังคมเมือง ลูกหลานไทยยวนบางคนคิดว่าถ้าพูดภาษาไทยยวนดั้งเดิมจะได้รับการดูถูกเหยียดหยามว่าเป็น “คนลาว” ฉะนั้นเพื่อเป็นการกลมกลืนของตนต้องพูดภาษากลาง คำเมืองจึงเริ่มหายไปจากลูกหลานไทยยวน ระบบการศึกษาที่มีส่วนเด็กต้องเข้าโรงเรียน มีการใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลาง เด็กๆ จึงต้องเรียนรู้ภาษากลาง พ่อแม่ไทยยวนกลัวว่าเมื่อลูกเข้าโรงเรียนจะพูดหรือฟังคำไม่รู้เรื่องผู้เป็นพ่อแม่จึงฝึกหัด สอนลูกหลานของตนให้พูดภาษากลาง เพื่อใช้สื่อสารกับเพื่อนนักเรียนคนอื่นๆ หรือบุคคลภายนอก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลูกหลานไทยยวนจำนวนมากลืมภาษาของต้นตระกูลไปโดยปริยาย

เอกลักษณ์ที่โดดเด่นอีกอย่างของไทยยวนราชบุรี คือ ผ้าจกไทยยวนราชบุรี ผ้าจกนี้ถือเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่า มีหลายหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์ให้คงอยู่ เช่น ที่ศูนย์อนุรักษ์ผ้าจกบ้านคูบัว เป็นต้น ผ้าจกราชบุรีเป็นการทออลดลายบนผืนผ้าด้วยวิธีการล้วงหรือควักเส้นด้ายพิเศษมาผูกหรือมัดขัดกับเส้นยืน เอกลักษณ์ของผ้าจกราชบุรีอยู่ที่อลดลายและสีสันทที่ใช้ สีแดงเป็นสีพื้น ทั้งแดงสด แดงแสด แดงครั้ง เพราะชาวไทยยวนเชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งพลังและความสดใส ส่วนอลดลายนั้นมีหลายลาย ได้แก่ ลายนกคูกินน้ำร่วมเต้า ลายโค้งแก้งซ้อนเซีย ลายหักนกคู่ เมื่อก่อนไทยยวนทอผ้าจกไว้ในใช้ในครัวเรือน เป็นผ้าถุงผ้าห่ม ปัจจุบันชาวไทยยวนแต่งกายตามสมัยนิยมทั้งหญิง

และชาย เช่น นุ่งกางเกง กระโปรง สวมเสื้อยืด เสื้อเชิ้ตหรือเสื้อตามแฟชั่น เมื่อจะออกนอกบ้าน แต่ถ้าอยู่บ้านผู้หญิงบางคนก็นุ่งผ้าถุง แม่อยู่สวมเสื้อคอกระเช้า พ่ออยู่นุ่งกางเกงไม่สวมเสื้อ เป็นต้น และเมื่อถึงงานบุญจะมีเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่จะหยิบผ้าขึ้นทอกมาสวมใส่แล้วห่มผ้าสไบไปวัดการทอผ้าจึงลดบทบาทความสำคัญลงไป ต่อมาภายหลังได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งวัตถุประสงค์ในการทอเปลี่ยนไปเพื่อการค้า ลูกค้าหรือผู้บริโภคต้องการนำผ้าไปใช้ทำเป็นผ้าถุง ตัดเสื้อผ้าและของใช้ ทำให้คนทอผ้าต้องมีการปรับเปลี่ยนคุณลักษณะของผ้าลงไปตามความต้องการนั้น เช่น เพิ่มสีมากขึ้น จากสีแดง ดำ และเขียว ลวดลายของผ้ามีความละเอียดน้อยลง เพื่อลดระยะเวลาในการทอ วัตถุประสงค์มีการปรับเปลี่ยนจากเส้นใยฝ้ายไปเป็นใยสังเคราะห์ที่หาซื้อได้ง่ายมาแทน

ในด้านที่เกี่ยวกับความเชื่อชาวไทยวนมีความเชื่อและนับถือพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผี ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้ชาวไทยวนมีวัดควบคู่ไปกับชุมชนเพื่อใช้ทำบุญเสมอ เช่น ตำบลคูบัว-วัดคูบัว ตำบลดอนตะโก-วัดดอนตะโก ตำบลอ่างทอง-วัดใหญ่อ่างทอง ตำบลดอนแร่-วัดนาหนอง ตำบลรางบัว-วัดรางบัว เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่คล้ายคลึงกับประเพณีและความเชื่อของคนไทยส่วนใหญ่ยังคงมีการสืบทอดปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีการบวช ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น รูปแบบ องค์ประกอบ และศาสนาพิธีบางอย่างมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น ช่วงเทศกาลสารท ก่อนถึงวันออกพรรษา ในอดีตชาวไทยวนทุกบ้านจะกว่นกระยาสารทเป็นจำนวนมากใส่กระบุง หรือแขวนไว้บนช่อ เพื่อใช้ในการทำบุญ และแจกจ่ายไปยังเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง และเก็บไว้กินเองภายในครัวเรือน ก่อนเทศกาลจะมีการคว่ำข้าวตอก ถั่วลิสง งา มีการช่วยเหลือกันกว่นกระยาสารท ปัจจุบันด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวิถีการดำเนินชีวิตที่ปรับเปลี่ยนไป หลายครอบครัวยังคงทำบุญวันออกพรรษา แต่เลือกที่จะซื้อหากระยาสารทที่พ่อค้า แม่ค้ากว่นสำเร็จแล้ว ซื้อในปริมาณน้อยเพียงพอแก่การบริโภคน้ำและทำบุญเท่านั้น ไม่ได้เผื่อแผ่ แจกจ่ายไปยังญาติมิตรหรือพี่น้องเช่นเดิม ในประเพณีสงกรานต์ ก็ไม่มีการละเล่นของเด็กๆ และหนุ่มสาวตามแบบดั้งเดิม การไปแข่ง เทียวช่วง จ้อย มอญซ่อนผ้า หายไปจากประเพณีสงกรานต์ของไทยวน หากจะยังคงให้มีต้องจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ สาธิตให้คนที่สนใจได้ชมเป็นตัวอย่าง ไม่ใช่ประเพณีที่ปฏิบัติจริง

ไทยวนมีความเชื่อเกี่ยวกับผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ คนยวนเชื่อว่าบรรพบุรุษ ตายแล้วจะตายไปเฉพาะร่างกายเท่านั้นส่วนดวงวิญญาณ ยังไม่ได้หายไปไหน ยังคงมีความผูกพัน อาลัยอาวรณ์กับลูกหลานอยู่ตลอด คอยติดต่อสัมพันธ์กับลูกหลาน สิ่งสถิตอยู่ในบริเวณที่ลูกหลานอยู่อาศัย เช่น ตามบ้านเรือน หมูบ้าน หรือสถานที่ต่างๆ วิญญาณบรรพบุรุษเหล่านี้จะทำหน้าที่พิทักษ์ รักษาปกป้องคุ้มครองลูกหลานภายในครอบครัว และชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข คอยสอดส่องดูแลความเป็นอยู่และความประพฤติของลูกหลานให้ปฏิบัติตามกรอบประเพณีที่ดี หากไม่ปฏิบัติตามกรอบประเพณีเป็นการกระทำที่ผิดผี ชาวไทยวนเรียกผีบรรพบุรุษว่า ผีปู่ย่า ซึ่งจะหมายรวมถึงปู่ ย่า ตา ยาย หรือผีประจำ

ตระกูลที่ชาวไทยวนในหมู่บ้านหรือในชุมชนให้ความเคารพนับถือ อยู่ในวงญาติเดียวกัน ความเชื่อนี้ทำให้ชาวไทยวนมีประเพณีการเลี้ยงผี บรรพบุรุษในวันสำคัญหรือวันมงคลต่างๆ เช่น วันแต่งงาน วันบวชหรือในวันที่มีคนในครอบครัวหรือในบ้านเจ็บไข้ได้ป่วย ในเทศกาลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็วันสงกรานต์ วันสารท ส่วนการเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านจะทำทุกๆ 3 ปี เรียกว่าการเลี้ยงผีปาง ชาวไทยวนยังมีการสืบทอดไหว้ผีบรรพบุรุษแต่มีการเปลี่ยนแปลงของเซ่นไหว้ และลดรายละเอียดของพิธีการลง ความศรัทธาและความเคร่งครัดในระเบียบแบบแผนลดความสำคัญลงไปเรื่อยๆ คนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญและเริ่มห่างเหินจากกิจกรรมมากขึ้น การลดรายละเอียดและขั้นตอนการทำพิธีปรากฏให้เห็นในหลายประเพณี เช่น ประเพณีการบวชปัจจุบัน คนต้องทำงานหาเหนื่อยมากที่จะบวชครบพรรษา ส่วนการแต่งงานมีการลดขั้นตอนให้รวบรัดมากขึ้น และมีการผสมผสานกับประเพณีแบบไทยๆ มีถ่ายรูป ก่อนแต่งมีการจัดเลี้ยงโต๊ะจีน แทนการเลี้ยงกันแบบเก่า

โลกปัจจุบันเจริญก้าวหน้าไปมาก ความเชื่อและแนวปฏิบัติบางอย่างคนรุ่นหลังมองว่ามันล้าสมัย ไม่สมเหตุไม่สมผล เช่น ประเพณีแห่นางแมวของฝน คำก็ไม่ทำกันแล้ว หากมันแล้งน้ำก็เปลี่ยนจากแห่นางแมวของฝนเปลี่ยนไปขอฝนเทียมแทน การคลอดลูกเมื่อก่อนเราคลอดลูกอยู่ไฟ หมอตำแยทำคลอด เมื่อเด็กเกิดหมอตำแยจะนำเด็กใส่กระดังใช้ผ้าสีขาวผูกสะดือ หากใช้ผ้าสีดำเชื่อว่าจะทำให้เด็กเป็นคนใจดำ แล้วนำเด็กในกระดังมาล่อนที่หัวบันไดเพื่อเรียกขวัญ กระดังจะมีแหหรือตาข่ายครอบไว้ เพื่อป้องกันบอบมากเกินไป เด็กจะอยู่ในกระดัง 3-7 วัน ถ้าอยากให้ลูกเป็นคนเย็บผ้าเก่งก็เอาเข็มมาใส่กระดัง ถ้าอยากให้เป็นช่างก็เอาข้าวของช่างมาใส่กระดัง ถ้าอยากให้เรียนเก่งเอาตำราหนังสือ มาใส่ในกระดัง แม่เด็กก็จะอยู่ไฟ และปฏิบัติตามความเชื่อแต่โบราณ ในปัจจุบันการคลอดที่บ้านไม่มีแล้ว ส่วนใหญ่ไปคลอดที่โรงพยาบาล ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดจึงหายไปเหลือไว้เพียงบันทึกทางวัฒนธรรม

กรณีศึกษารายที่ 4 วัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยจีน

หงส์ (นามสมมุติ) เป็นลูกหลานเชื้อสายจีนที่เกิดและโตในประเทศไทย เล่าว่าวิถีชีวิตของชาวจีนมีลักษณะโดดเด่นหลายประการ คนจีนเป็นคนขยัน โดยเฉพาะการขยันทำมาหากิน คนจีนชอบค้าขาย คนจีนสอนให้ลูกหลานเป็นคนขยัน อดทน และให้ตั้งใจเรียนจะได้มีงานการทำที่ดี อยู่บ้านลูกหลานต้องช่วยเหลือทำงานทุกอย่างไม่เกียจคร้าน งานที่บ้านต้องช่วยเหลือกันทำ และมักจะเข้มงวดกับลูกๆ จึงจะเห็นว่าเด็กชาวจีนสมัยก่อนค่อนข้างประสบความสำเร็จในอาชีพ และการงาน ในด้านการค้าขายคนจีนจะขยันตื่นมาเปิดร้านแต่เช้า ค้าขายแบบง่าย ไม่ค่อยพิถีพิถันในการตกแต่งร้านแต่จะเน้นที่การให้บริการ มุ่งหวังการขายนาน ขายมาก และขายทน ความนิยมในการประกอบอาชีพค้าขาย เริ่มปรับเปลี่ยนไปเมื่อเด็กๆ รุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น บางคนเรียนหมอ พยาบาล วิศวกร พวกเขาเหล่านี้สามารถเลือกอาชีพที่ตนเองสนใจได้ อย่างที่บ้านมีทั้งลูกหลานที่เป็น

หมอ พ่อค้า ครูบาอาจารย์ ลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ เดี่ยวนี้การเลี้ยงดูอบรมลูกๆ ของคนจีนไม่เข้มงวดเคร่งครัดเหมือนก่อน อาจจะเป็นไปได้ว่าพ่อแม่ของเค้า ไม่ค่อยรำบากเหมือนคนรุ่นก่อน สมัยก่อนไม่มีใครไปส่งลูกไปโรงเรียนเพราะพ่อแม่ต้องทำงาน ก็จะสอนลูกหลานให้ช่วยเหลือตัวเอง เรียนชั้นประถมก็ให้เดินไปโรงเรียนเอง ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้พ่อแม่ต้องคอยรับส่งลูก ตอนเย็นรลิตดุ่นวาย เด็กสมัยนี้ถูกตามใจ มีทั้งโทรทัศน์ เกมคอมพิวเตอร์ การ์ตูน สารพัด เด็กไม่ค่อยขยัน วันๆ เอาแต่นั่งหน้าจอคอมพิวเตอร์เล่นเกมไม่ทำอะไร

นอกจากลักษณะนิสัยที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว ภาษาถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของคนจีน คนจีนสมัยก่อน พูดจีนได้ คนมีฐานะหน่อยจะส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนจีน แต่เด็กๆ สมัยนี้พูดไม่ได้แล้ว หากจะพูดได้ก็เป็นเพียงบางคำเท่านั้น เปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยกันหมดแล้ว ด้านการแต่งกายเสื้อผ้าแบบคนจีนในชีวิตประจำวันไม่ใส่กันแล้ว การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของคนจีนจะมีแต่ตอนสมัยที่เพิ่งย้ายเข้ามาอยู่เมืองไทยใหม่ๆ โน้น แต่พออยู่นานไปก็ใส่เสื้อผ้าแบบคนไทย ใส่เสื้อผ้าตามสมัยนิยม ยกเว้นการเลือกสีที่บางบ้านยังเข้มงวดกับลูกหลาน ที่บ้านไม่ชอบให้ลูกหลานใส่ชุดสีดำไม่เป็นมงคล เวลาต้องไปงานศพคนรู้จักที่ทำงานที่ต้องเอาชุดดำมาเปลี่ยนเพราะเดียวกับแม่ไม่ให้ใส่ออกจากบ้าน

ในด้านความเชื่อในเริ่มแรก คนไทยเชื่อสายจีนจะให้ความเคารพต่อเทพเจ้ามาก คนจีนนับถือเทพเจ้าหลายองค์ นอกจากเทพเจ้าแล้วจะให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ ดังนั้นแนวปฏิบัติตามวิถีของคนจีนที่พบเห็นส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องจากความเชื่อเทพเจ้าและการนับถือบรรพบุรุษ จะเห็นว่าไม่ว่าคนจีนจะอยู่ที่ใดมักจะมีศาลเจ้าไว้กราบไหว้บูชา ขอลาก ขอพร ตลอดจนบนบานศาลกล่าว ประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ จะมุ่งเน้นไปที่การเซ่นไหว้และบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าหากปฏิบัติตามเช่นนี้แล้วจะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นสิริมงคล มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน ในยุคปัจจุบันคนไทยเชื่อสายจีนที่ไม่ได้ทำมาค้าขายมีมากขึ้น การไหว้ขอพรเพื่อให้ค้าขายร่ำรวยจึงไม่ค่อยได้ทำกัน นอกจากนี้ยังหันไปเคารพและไหว้พระตามความเชื่อของชาวพุทธ การไหว้บูชาเทพเจ้ามีแนวโน้มลดลง แต่ยังคงยึดมั่นในประเพณีบูชาบรรพบุรุษ โดยเฉพาะในเทศกาลสำคัญ เช่น เช่น ตรุษจีน สารทจีน เซ็งเม้ง เป็นต้น

ประเพณีและวัฒนธรรมของคนจีนที่โดดเด่นและยังพบเห็นปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน เซ็งเม้ง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ ไหว้เจ้าประจำปี และเทศกาลถือศีลกินเจ เทศกาลเหล่านี้ไม่ใช่เฉพาะชาวไทยเชื่อสายจีนในจังหวัดราชบุรีเท่านั้นที่ยังคงปฏิบัติ แต่ว่ามันเป็นประเพณีระดับชาติที่คนจีนทั่วประเทศถือปฏิบัติ ในวันตรุษจีนถือเป็นปีใหม่ของชาวจีน ที่นอกจากจะเป็นการเฉลิมฉลองการขึ้นปีใหม่แล้ว ยังเป็นช่วงเวลาของการบูชาเทพเจ้า ชาวจีนจะทำความสะอาดบ้านเรือนเตรียมอาหาร จับจ่ายซื้อของสำหรับใช้ในพิธี และของเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เรียกกันว่า “วันจ่าย” เมื่อเข้าสู่เช้าของวันปีใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นวันถือวันนี้จะพูดจะทำแต่สิ่งที่เป็นมงคลจะไม่จับไม้กวาดหรือ

กวาดบ้านเพราะเชื่อว่าจะปัดสิ่งที่ดีและโชคลาภออกไป เทศกาลตรุษจีนนี้ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องคิดว่า ประเพณีนี้คงจะยังคงอยู่ต่อไปเพราะมีผู้สืบทอด หลายแห่งจัดงานประเพณียิ่งใหญ่ รวมถึงที่จังหวัดราชบุรีของเราเองก็จัดงานประเพณี เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันทั่วโลก ที่มีคนจีนอาศัยอยู่ แถมยังเป็นวันหยุด เป็นเทศกาลที่มีการรวมญาติพี่น้อง มาพบปะสังสรรค์กัน งานเทศกาลนี้ถึงแม้จะเป็นของคนไทยเชื้อสายจีน แต่ก็เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เป็นเทศกาลที่หลายคนรวมถึงคนไทยด้วย มีโอกาสได้รับอั่งเปา หรือแต๊ะเอีย หากทำงานในห้างร้านที่มีเจ้าของเป็นคนจีน

วันเซ็งเม้ง กำหนดวันเซ็งเม้งของแต่ละปีไม่แน่นอน โดยปกติจะอยู่ในเดือนสามตามปฏิทินจีน ในวันเซ็งเม้งลูกหลานจะเดินทางมาพร้อมกันจากที่ต่างๆ พากันไปไหว้บรรพบุรุษ มีการทำความสะอาดสุสานพร้อมประดับประดาด้วยกระดาษสีและธงต่างๆ จัดวางอาหารที่นำมาเซ่นไหว้บรรพบุรุษ จตุรปู ประทัด เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้วิญญาณได้รับรู้ และมารับเครื่องเซ่นไหว้ หลังจากนั้นจะเผากระดาษเงินกระดาษทองส่งไปให้บรรพบุรุษ ประเพณีนี้คนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดราชบุรียังคงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เป็นเทศกาลที่ทำให้ลูกหลาน ญาติพี่น้องที่ทำงานห่างไกลกันได้มาพบกัน น้องชายของหงส์เป็นคนรุ่นใหม่ ไม่ค่อยเชื่อในเรื่องนี้เท่าใดนัก เค้ายังมาทำพิธีร่วมกับญาติพี่น้อง เคื่อบอกว่า ถึงแม้จะไม่เชื่อก็ต้องมาเพราะกลัววิญญาณพ่อแม่ลำบาก ไม่ได้กิน แต่หากเป็นลูกหลานของเคื่อบอกจะบอกสอนว่าไม่จำเป็นต้องมาทำก็ได้ นั้นหมายความว่าความเชื่อและแนวปฏิบัตินี้เริ่มมีความผ่อนคลายลง ตลอดจนชาวจีนยุคใหม่ไม่ค่อยได้ทำพิธีศพแบบฝังคนตายที่สุสานแล้ว การรวมตัวกันไปทำความสะอาดสุสานจึงค่อยๆ ลดลงไปด้วย แต่ก็ยังมีปฏิบัติให้เห็นอยู่

วันสารทจีน คนจีนเชื่อว่าทุกๆ 6 เดือนจะเป็นช่วงที่ปรโลกเปิดโอกาสให้ดวงวิญญาณได้ ออกมารับส่วนบุญส่วนกุศลของมนุษย์หรือเพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษได้กลับบ้าน วันสารทจีนเป็นวันที่ชาวจีนรำลึกถึงญาติ ตลอดจนชาวจีนที่เสียชีวิตไปแล้วที่ไม่มีญาติกราบไหว้ เทศกาลนี้จะมีพิธีเทกระจาด ซึ่งเป็นวิธีทำบุญทำทานแก่คนยากจน โดยทางมูลนิธิหรือสมาคมจีน เทศกาลนี้ยังคงจัดอย่างต่อเนื่อง แต่มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของการเซ่นไหว้มากขึ้น

เทศกาลกินเจ เทศกาลถือศีลกินเจเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำเดือน 9 ของจีน ไปสิ้นสุดวันขึ้น 9 ค่ำ เป็นเวลา 9 วัน ซึ่งอยู่ในช่วงเดือนตุลาคมของ จะมีการนุ่งขาวห่มขาวหรือแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวล้วน และถือศีลกินเจอย่างเคร่งครัด รักษาใจให้สะอาด อาหารต่างๆ งดเนื้อสัตว์ปรุงจากผัก เทศกาลกินเจนี้ไม่เพียงแต่คนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้นที่ยึดถือปฏิบัติ คนไทยซึ่งเป็นชาวพุทธยังเข้ามาร่วมเทศกาลถือเป็นการทำบุญละเว้นชีวิต ทำให้เทศกาลนี้ได้รับความนิยมมากขึ้นใน เมื่อถึงเทศกาลกินเจจะเห็นธงสีเหลืองติดตามร้านอาหาร ร้านค้า ผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่าย และตามศาลเจ้า โรงเจต่างๆ นับว่าการปฏิบัติได้กลายเป็นงานเทศกาลระดับชาติไปแล้ว อาหารการกินก็หลากหลายมากขึ้น ไม่ร่าเริงเหมือนก่อน หาซื้อสะดวกจึงทำให้คนทั่วไปนิยมกินเจตามประเพณีของคนอื่นเพิ่มขึ้น

เทศกาลไหว้พระจันทร์ เป็นการเซ่นไหว้เพื่อรำลึกถึงเทพแห่งดวงจันทร์ เมื่อก่อนเทศกาลนี้จะมีการจัดเตรียมของไหว้ที่เป็นอาหารเจ เห็ดหอม ฟองเต้าหู้ และขนมโก๋ ปัจจุบันมีการทำขนมไหว้พระจันทร์เฉพาะขึ้นมาจัดจำหน่าย เช่นขนมไหว้พระจันทร์ของ เอสแอนด์พี ขนมไหว้พระจันทร์ที่วางขายในร้านสะดวกซื้อ เซเว่นอีเลฟเว่น เป็นต้น เป็นกิจกรรมทางการตลาดที่อาศัยเทศกาลเป็นเครื่องช่วยขาย หลายคนซื้อไปรับประทานไม่ได้ซื้อไปเซ่นไหว้เพราะความเชื่อเกี่ยวกับเทศกาลนี้ลดลงไปมาก โดยเฉพาะในเด็กรุ่นใหม่ มนุษย์บนโลกได้ขึ้นไปสำรวจและเหยียบดวงจันทร์มาแล้ว ดวงจันทร์จึงไม่ใช่สิ่งเร้นลับที่สัมผัสไม่ได้อีกต่อไป

นอกจากประเพณีที่เล่ามาแล้วนั้นยังมีความเชื่อตามแบบอย่างของคนจีนอีกหลายอย่าง โดยเฉพาะความเชื่อหรือแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิริมงคลของชีวิต หรือการปฏิบัติที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เช่น คนจีนยังเชื่อเกี่ยวกับการดูฤกษ์ยาม เชื่อเกี่ยวกับวันดี วันชง การทำไม่ดีไม่ถูกโหงวเฮ้ง การนำผ้ายันต์ หรือผู้ที่ได้จากวัดจีนหรือศาลเจ้ามาพกติดตัว บูชาหรือติดไว้ที่บ้านเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

ในส่วนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตที่ยังพบเห็นอยู่มีหลายประเพณี เช่น ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน และพิธีแซยิด หรือพิธีสำหรับบุคคลที่มีอายุครบ 60 ปี ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับรอบชีวิตที่ยังคงสืบทอดนี้มักจะเป็นการปฏิบัติในคนจีนที่มีฐานะมั่นคงระดับคหบดีของจังหวัด ส่วนคนจีนทั่วไปมีการปรับเปลี่ยนพิธีการต่างๆ ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การจัดงานแต่งงานจัดเลี้ยงที่โรงแรม ลูกหลานชาวจีนมีโอกาสในการเลือกคู่แต่งงานของตนเอง ขั้นตอนการปฏิบัติตามธรรมเนียมจีนลดลง นอกจากนี้คู่สมรสที่แต่งงานยังนิยมออกมาตั้งครอบครัวเดี่ยวของตัวเองแทนการอยู่เป็นครอบครัวใหญ่แบบเดิม พอมาเป็นครอบครัวเล็กตามสภาพเศรษฐกิจค่านิยมเกี่ยวกับลูกชายหรือความไม่เท่าเทียมกันของลูกชายหญิงในปัจจุบันลดลง ในส่วนของการจัดงานศพ ครอบครัวคนจีนหลายคนหันมาใช้การเผา แทนการฝังที่สุสาน การจัดงานศพใช้พิธีไทยนิมนต์พระมาสวดแทนพิธีดั้งเดิมซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายสูงและขั้นตอนยุ่งยาก ประเพณีและวัฒนธรรมหลายอย่างมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย และเป็นไปแบบผสมกลมกลืน อาหารหลายอย่างของคนจีนกลายเป็นอาหารสามัญที่คนไทยรู้จัก เช่น ต้มจับฉ่าย ขนมกุยช่าย ขนมเปี๊ยะ ก๋วยเตี๋ยว เต้าหู้ วัฒนธรรมเหล่านี้กลืนกันไปหมดคนไทยก็ปฏิบัติคนจีนก็ปฏิบัติ

กรณีศึกษารายที่ 5 วัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวเวียง หรือลาวดี

สุดใจ (นามสมมุติ) เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชาวไทยลาวเวียงจังหวัดราชบุรีว่า เป็นกลุ่มคนที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากเวียงจันทน์อันเนื่องมาจากเหตุผลทางสงครามระหว่างสยามกับลาวเมื่อครั้งในสมัยกรุงธนบุรี และในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เลยทำให้เรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลาวเวียง” คนลาวเวียงที่นี่ใช้ภาษาลาวเวียงในการสื่อสารและถือเป็นเอกลักษณ์ที่

เข้มแข็งของชุมชน ลักษณะภาษามักลงท้ายด้วยคำว่า “ติ หรือ ตี้” เช่น กินเขาแล้วตี้ กินข้าวแล้วหรือยัง หรือ ปไปเฮ็ดเวียกตี้-ไม่ไปทำงานหรือ เป็นต้น ลักษณะคำลงท้ายเช่นนี้ ทำให้มีคำเรียกขานอีกอย่างว่า “ลาวตี้” ลาวเวียงมีภาษาเขียนหรือตัวอักษรที่เป็นลายลักษณ์อักษร ชาวลาวเวียงเรียกว่า “ตัวอ่าน” ปัจจุบันคนลาวเวียงอ่านหนังสือลาวเวียงไม่ออกแล้ว บันทึกที่เป็นตัวอักษรส่วนใหญ่จะมีเก็บไว้ที่วัด ไม่ว่าจะเป็นวัดบ้านเล็ก หรือวัดบ้านช้องซึ่งเป็นแหล่งที่มีคนไทยลาวเวียงอาศัยอยู่หนาแน่น ในภาษาพูดของชาวลาวเวียงมีการยืมคำศัพท์จากวัฒนธรรมภาษาอื่นมาใช้บ้าง เช่น คนลาวที่นี่เรียกปู่ย่าตายายว่า พ่อคุณแม่คุณ การเรียกปู่ย่าตายาย ว่าพ่อคุณแม่คุณนี้พบเฉพาะชาวลาในภาคกลางสันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลจากชาวมอญที่มีอยู่มากในภูมิภาคนี้ ในปัจจุบันการพูดภาษาลาวเวียงยังมีความเข้มแข็งในหมู่ผู้สูงอายุและคนรุ่นกลาง แต่เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยพูดกันแล้ว การแต่งกายของชาวลาวเวียงปัจจุบันมีการแต่งกายตามสมัยนิยม จึงหาการแต่งกายแบบดั้งเดิมได้ยาก หากอยากเห็นวัฒนธรรมการแต่งกายแบบดั้งเดิมต้องรอดูในโอกาสพิเศษหรือในเทศกาลงานบุญของชุมชน

คนไทยลาวเวียงมีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารแบบง่ายๆ คนลาวที่นี่กินข้าวเจ้า อาหารการกินหาได้จากท้องถื่น คนลาวเวียงดั้งเดิมกินปลาร้า นำปลาร้ามาเป็นส่วนผสมของอาหารสูตรอาหารที่หลายคนรู้จัก เช่น ปลาร้าห่อใบตองย่าง หรือเอาปลาร้ามาทำเป็นแจ่วบอง หมกปลา เป็นต้น ปลาร้าของลาวเวียงสูตรดั้งเดิมจะมีส่วนผสมของข้าวคั่ว หมกในโหลดินไว้เมื่อได้ระยะเวลาหรือได้ที่แล้วจึงนำขึ้นมาใช้ปรุงเป็นอาหาร วัฒนธรรมการบริโภคอาหารสมัยนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก ข้าวของวัตถุดิบ หาซื้อจากร้านค้า ตลาด แทนการปลูกหรือหากินจากธรรมชาติ เด็กบางคนเลิกกินปลาร้าแล้ว ลูกป่าที่บ้านก็ไม่กิน

เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของลาวเวียงราชบุรีนอกจากเอกลักษณ์ทางด้านภาษาแล้ว ยังมีเอกลักษณ์ความเชื่อและงานประเพณี คนลาวเวียงยึดถือการทำบุญ 12 เดือน แบบลาวที่เรียกว่า ฮีต 12 ในปัจจุบัน ไม่ได้ทำครบทั้ง 12 เดือน จะเลือกปฏิบัติเฉพาะประเพณีที่สำคัญๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสารท ประเพณีบุญข้าวจี เป็นต้น วัฒนธรรมและประเพณีที่ยังปรากฏอยู่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีการแห่ดอกไม้ในเทศกาลวันสงกรานต์ การแห่ดอกไม้เป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวลาที่อาศัยอยู่ในเวียงจันทน์ เมื่อถึงช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน เป็นช่วงที่ดอกไม้เบ่งบาน ภาษาลาวเรียกช่วงนี้ว่า “ฤดูบานใหม่” ประกอบกับตรงกับวันขึ้นปีใหม่ ดังนั้นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองงานประเพณีขึ้นปีใหม่ และแสดงคารวะบูชาผู้อาวุโสผู้มีพระคุณ พระสงฆ์องค์เจ้า ชาวลาในเวียงจันทน์จึงจัดประเพณีแห่ดอกไม้ขึ้นในวันสงกรานต์ด้วยวัฒนธรรมและความเชื่อที่มีมาแต่เดิม ชาวลาเวียงในจังหวัดราชบุรีจึงนำประเพณีการแห่ดอกไม้ขึ้นมาปฏิบัติสืบต่อเมื่อถึงเทศกาลชาวลาเวียงจะไปเสาะแสวงหาดอกไม้เพื่อมารวมแห่นำมาเฉลิมฉลองที่วัด

งานประเพณีแห่ดอกไม้ในวันสงกรานต์ในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการจัดงาน และมีการจัดกิจกรรมที่บ้านตำบลสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

งานบุญเดือน 3 ในวันขึ้น 15 ค่ำ เรียกว่าทำบุญข้าวจี บุญข้าวจีของชาวลาวเวียงนั้นก็คือการเผาข้าวหลามเพื่อนำมาใช้ทำบุญนั่นเองคำว่าข้าวจี เป็นการนำข้าวมาปิ้งไฟ สมัยก่อนชาวลาวเวียงจะเอาข้าวใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปตั้งบนไฟ จึงเรียกว่าเป็นการจีข้าวของดั้งเดิมที่เวียงจันทน์เป็นแบบนี้ ไม่ใช้การเอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นลูก ๆ ใส่ไข่แล้วไปจี่หรือปิ้งบนไฟที่บุคคลทั่วไปเข้าใจ ลักษณะของการนำข้าวใส่กระบอกไม้ไผ่เผาไฟเพื่อทำบุญของชาวลาวเวียงทำให้หลายคนเรียกงานประเพณีนี้ว่า ประเพณีเผาข้าวหลาม นอกจากนี้แล้วยังมีงานประเพณีอื่นๆ เช่น งานบุญพระเวส งานบุญนี้จะมีการเทศมหาชาติด้วยความเชื่อที่คล้ายคลึงกับชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ คือ การได้ฟังเทศน์มหาชาติจบภายในหนึ่งวันจะได้บุญมาก ส่วนประเพณีที่โดดเด่นและถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวลาวเวียงคือ ประเพณีแก้อั่วหรือประเพณีสารทลาว บุญข้าวสาก หรืองานบุญเดือนสิบ เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว สิ่งที่ต้องเตรียมในการทำบุญประเพณีสารทลาวคือ การทำข้าวห่อใบตองคร้วเรือนละ 2 ห่อ ในห่อประกอบไปด้วยอาหารต่างๆ ไปที่ชาวบ้านกิน เช่น ปลาอย่าง น้ำพริก ข้าว และขนมกระสารท ตอนไปทำบุญช่วงเพลจะนำห่อข้าวดังกล่าวไปรวมไว้เป็นส่วนกลาง เมื่อพระฉันเพลและสวดมนต์ให้พรแล้ว ชาวบ้านจะนำข้าวห่อไปคลี่หรือเปิด เรียกว่า “การแก้อั่ว” ที่ต้นไม้ใหญ่ในบริเวณวัด หรือหากมีญาติพี่น้องที่เสียชีวิตแล้วนำกระดูกมาเก็บไว้ในเจดีย์หรือตามช่องกำแพงวัดก็จะไปแก้อั่วที่บริเวณด้านหน้าช่องเก็บกระดูกหรือเจดีย์เก็บกระดูกนั้น ประเพณีนี้สืบทอดกันมาอย่างยาวนานมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างเกี่ยวกับอาหารและวัสดุที่นำมาใช้ในการทำห่อข้าว เมื่อก่อนอาหารที่นำมาห่อมักจะเป็นข้าว หรือปลานำมาห่อใบตองไปวัด แต่ในปัจจุบันจัดเต็ม จัดใหญ่ ตามแต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจจะเอื้ออำนวย อาหารมีความหลากหลายมากขึ้น มีการบรรจุรายการอาหารที่คิดว่าญาติหรือบรรพบุรุษชอบกินใส่ลงไปมารายการ รวมถึงผลไม้ต่างๆ เช่น แอปเปิล ส้ม องุ่นแล้วแต่จะมีศรัทธาในการซื้อหาวัสดุที่ใช้ห่อ เมื่อก่อนใช้ห่อด้วยใบตอง มาปัจจุบันห่อด้วยกระดาษห่อของขวัญ กระดาษหนังสือพิมพ์ ห่อด้วยภาชนะพลาสติก หรือบางรายไม่ห่อเลยยกมาตั้งเป็นสำรับมาหน้าเจดีย์กระดูกของญาติผู้ล่วงลับไปแล้วเชิญให้มากินของไหว้เหล่านั้น งานประเพณีแก้อั่วหรือข้าวห่อนี้ชาวลาวเวียงมาร่วมประเพณีจำนวนมาทุกปี โดยให้เหตุผลว่าจำเป็นต้องมาทำ ถ้าไม่มาทำบุญกลัวญาติ บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วจะไม่ได้กิน กลัวท่านจะรอเลยต้องรีบมาทำบุญให้

ชาวลาวเวียงจังหวัดราชบุรีเป็นกลุ่มที่ยังสามารถรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองไว้ได้ถึงแม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานับร้อยปี คนจากภายนอกอาจมองไม่เห็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านั้นหากอยากเห็นอยากสัมผัสต้องมาดูในเทศกาลงานบุญต่างๆ จะเห็นพิธีกรรม การแต่งกายและความเชื่อของชาวลาวเวียงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กรณีศึกษารายที่ 6 วัฒนธรรมชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายมอญ

สัญญาชัย (นามสมมุติ) ชายไทยผู้มีเชื้อสายมอญทั้งจากทางพ่อและแม่ เป็นชาวบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ให้ความเห็นว่าสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ที่สำคัญของมอญมีหลายอย่าง เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน และประเพณี ลักษณะนิสัยเด่นของชาวมอญ คือ ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ชอบทำบุญ อัตลักษณ์ทั้งมีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน โดยส่วนตัวของสัญญาชัย ความสามารถทางการใช้ภาษามอญพูดได้แต่เขียนไม่ได้ ส่วนลูกๆ ฟังได้แต่พูดไม่ได้ ถ้าระหว่างชาวมอญด้วยกัน สัญญาชัยจะใช้ภาษามอญในการสื่อสาร วัฒนธรรมด้านอาหาร อาหารของชาวมอญ จังหวัดราชบุรี เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวมอญ เกิดจากการเรียนรู้ถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิต จนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคสิ่งสมกันมาหลายชั่วอายุคน ทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านโดยรู้จักนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประกอบทำเป็นอาหาร ด้วยกรรมวิธีที่แตกต่างกันออกไป เป็นอาหารที่มีเอกลักษณ์และรสชาติเฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ ส่วนประกอบในการปรุงอาหาร รสชาติ และคุณสมบัติต่อร่างกายประกอบด้วยวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารที่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี ซึ่งหาได้แหล่งต่างๆ เช่น ไร่ นา หรือจากการที่ชาวบ้านเพาะปลูกพืชผักเอง มีการประยุกต์และเรียนรู้ที่จะนำส่วนประกอบต่างๆ ของพืชผักพื้นบ้านมาใช้ในการประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน ทั้งในส่วนของต้น ใบ หัว ดอก และเมล็ด พืชผักเหล่านี้นอกจากจะมีคุณค่าทางโภชนาการแล้ว ยังมีคุณสมบัติในการช่วยดูแลสุขภาพ คล้ายกับสมุนไพร มีการทำอาหารในหลากหลายรูปแบบเช่น แกงส้มมอญแบ่งออกเป็นหลายชนิด เท่าที่ระลึกได้มีแกงส้มกระเจียบ แกงส้มมะตาด แกงส้มสายบัว แกงส้มใบมะขามอ่อน แกงส้มดอกโสน แกงส้มพุทราใส่ผักบุ้ง และเผือก แกงส้มมะรุม แกงส้มมะเทศ แกงส้มลูกมะสัน แกงส้มดอกจิว แกงส้มผักปราบ แกงยอดมะขามอ่อนกับกล้วยดิบ แกงผักปลัง แกงมันมือเสือใส่ใบมะขามอ่อน แกงส้มผักรวมแกงส้มยอดมะรุม จะเห็นว่าแค่แกงส้มอย่างเดียวก็มีความหลากหลายที่เกิดจากการประยุกต์ใช้พืชผักมาทำเป็นอาหารทำให้อาหารมอญมีความหลากหลาย รายการให้เลือก นอกจากอาหารในชีวิตประจำวันแล้วยังมีอาหารที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีต่างๆ เช่น อาหารในงานสงกรานต์ คือ ข้าวแช่ ถือเป็นอาหารหลักในงานประเพณีสงกรานต์ ทำให้บางครั้งมีการเรียกชื่อประเพณีนี้ว่า ข้าวสงกรานต์ อาหารที่ทานกับข้าวแช่นั้นแต่ละบ้านจะมีไม่เหมือนกัน เช่น ทานกับ พริกหยวกสอดไส้กะปิตอด หัวหอมยัดไส้ปลาแห้ง และเนื้อเค็มผัด หัวผักกาดเค็มผัด หรือบางบ้านอาจจะทานกับ ยำขนุน (อะเวอดอะเนาะ) ยำมะม่วง (อะเวอดเกร็ก) ปลาผัดหวาน (กะเจียบ) เนื้อคั่วกะทิ (ซุนเจียบ) ผัดหมี่ อาหารต่างๆ เหล่านี้ยังหารับทานได้ในชุมชนของชาวไทยเชื้อสายมอญจังหวัดราชบุรี

การปรับเปลี่ยนในอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวมอญก็มีเฉกเช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ เช่น พิธีกรรม ด้านการเกิดไม่ค่อยทำอะไรแล้ว ปฏิบัติเหมือนคนไทยทุกๆ ไป พิธีทำขวัญไม่มีแล้วเพราะส่วนใหญ่เด็กมักเกิดในโรงพยาบาลกันหมดพอโตอาจจะเห็นประเพณีโกนจุกบ้าง ส่วนการบวชของ

มอญแตกต่างกับคนไทยคือ การแต่งตัวนาค คนมอญนุ่งผ้ายกเหมือนนางละคร มีดอกไม้ทัดหู คนมอญจะออกบวชที่วัดมอญ แถวบ้านมีวัดมอญหลายแห่ง เช่น วัดม่วง วัดใหญ่นครชุมน์ วัดคงคาราม วัดดอนกระเบื้อง เป็นต้น ประเพณีการแต่งงานของคนมอญจริงๆ จะไม่ค่อยมีพระเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะถือว่าเป็นเรื่องของฆราวาส แต่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยน เช่น มีการเลี้ยงพระเหมือนคนไทย เพื่อเป็นสิริมงคล ในด้านความเชื่อและค่านิยมต่างๆ แต่ก่อนมีการนับถือผี ปัจจุบันไม่ค่อยพบส่วนใหญ่จะนับถือตามหลักพุทธศาสนา การแต่งกายของมอญถึงแม้จะมีการแต่งกายเพียงปีละไม่กี่ครั้งในเทศกาลสำคัญ เด็กๆ เยาวชนของคนมอญมีลักษณะที่ดี คือ เด็กจะได้รับการปลูกฝังให้ให้แต่งกายแบบมอญที่เรียบร้อย คนที่นุ่งกางเกง กระโปรงมีน้อย ที่สำคัญไม่ให้แต่งสายเดี่ยว เหวลอยเข้าวัดเด็ดขาด เด็กวัยรุ่นมอญคนโตปฏิบัติเยี่ยงนี้ก็จะถูกตำหนิ อุดลักษณะทางด้านภาษาเด็กรุ่นใหม่ก็เริ่มพูดไม่ได้แล้วเพียงอาจจะฟังได้ ด้านอาหารยังไม่ปรับเปลี่ยน ยังทำกินกันอยู่จนถึงปัจจุบันสภาพบ้านเรือนปรับเปลี่ยนไปแล้ว บ้านทรงสมัยใหม่ครึ่งตึกครึ่งปูนมีมาก ภูมิปัญญาการรักษาโรคเปลี่ยนไปใช้วิธีการรักษาสมัยใหม่กันมากขึ้น ประเพณีทางศาสนายังคงปฏิบัติและสืบทอดเช่นเดิม ด้านความเชื่อและค่านิยมถือว่าปรับเปลี่ยนไปมากแต่ยังไม่หมด การละเล่น ดนตรี ศิลปะ ก็เริ่มปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยมากขึ้น ทแยงมอญไม่ค่อยมีการเล่นกันแล้ว ประเพณีและวัฒนธรรมเด่นๆ ที่ยังคงเหลือปฏิบัติสืบทอดที่สำคัญ ได้แก่

ประเพณีสงกรานต์มอญ สงกรานต์เป็นเทศกาลที่สำคัญและยิ่งใหญ่ของคนไทยเชื้อสายมอญ เพราะเป็นเทศกาลขึ้นปีใหม่ ดวงอาทิตย์โคจรเข้าสู่ราศีเมษ เป็นปีใหม่ทางสุริยคติตรงกับวันที่ 13 14 15 16 17 และ 18 ของทุกปี คนไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าวันที่ 13 เมษายนเป็นวันมหาสงกรานต์ เป็นวันที่เทวดารักษาโลกเสด็จกลับสู่สวรรค์ เป็นวันสิ้นปีเก่า วันที่ 14 เมษายน เป็นวันเนาหรือวันว่างวันนี้ไม่มีเทวดารักษาโลกอยู่ระหว่างปีเก่ากับปีใหม่ วันที่ 15 เมษายนเป็นวันขึ้นปีใหม่หรือวันเถลิงศก เป็นวันที่เทวดาองค์ใหม่ เสด็จลงมารักษาลोकมนุษย์ คนไทยเชื้อสายมอญลุ่มแม่น้ำแม่กลองจึงจัดทำศาลพร้อมเครื่องบูชาอาหาร ต้อนรับเทวดาองค์ใหม่ที่บริเวณหน้าบ้านของตนเองแทบทุกเรือน ก่อนถึงเทศกาลสงกรานต์ คนไทยเชื้อสายมอญจะทำความสะอาดบ้านเรือนเตรียมต้อนรับปีใหม่ และญาติพี่น้อง วันที่ 12 เมษายน ทุกบ้านเตรียมจัดทำอาหารที่รับประทานกับข้าวแช่ ได้แก่ กะเจีย หรือปลาปนหวาน ยำขนุนอ่อน ยำมะม่วง ผักผักกาดหวาน ผักกวยเตี๋ยว กะปิทอด กระเทียมดองผักโขง อาหารที่ผัดคนมอญจะผัดด้วยหัวกระทิสต ทำให้ได้รสชาติที่อร่อยกว่า ส่วนขนมก็คือ กะละแม วันที่ 13 14 และ 15 เมษายน ทุกครอบครัวจะตื่นแต่เช้าเตรียมทำข้าวแช่และอาหารที่รับประทานกับข้าวแช่อีกประมาณ 3-4 อย่างนำไปส่งที่วัดในชุมชนของตน และวัดในชุมชนใกล้เคียง ผู้ที่ไปส่งข้าวแช่ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานในวัยหนุ่มสาว ข้าวแช่มีกลิ่นหอมอบอวล ด้วยกลิ่นดอกมะลิหรือเทียนอบ ใส่ถาดและถ้วยชามที่สวยงามบางบ้านประดิษฐ์กระทงใบตอง สวยงามและเบาสะดวกในการนำไปส่งข้าวแช่ที่วัด ปัจจุบันการคมนาคมสะดวกมียานพาหนะใช้กันทุกครัวเรือน ชาวบ้านบาง

คนจึงไปส่งข้าวแช่ให้วัดในชุมชนอื่นที่มีใช้วัดเชื้อสายมอญเป็นการบำเพ็ญบุญในเทศกาลสงกรานต์ หลังจากลูกหลานส่งข้าวแช่ตามวัดต่างๆ แล้วรีบรับประทานอาหารเช้าแล้วไปส่งข้าวแช่หรือขนมให้แก่ญาติผู้ใหญ่เป็นการแสดงมุทิตาการวะได้พูดคุยได้รับทราบลำดับญาติทางสายพันธุ์ ได้รับการอบรมสั่งสอน ทำให้เกิดความรัก ความเคารพ ความอบอุ่น และมีความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ในวันที่ 16 17 และ 18 เมษายน จะมีการทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้าพอถึงตอนบ่ายประมาณ 14.00 น. ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะทำพิธีซักบังสกุลที่วัดเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพชนของตน แล้วสร้งน้ำและประพรมน้ำอบ น้ำหอมให้พระพุทธรูป จากนั้นก็ประพรมน้ำอบ น้ำหอมให้กระดูกปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งบรรจุไว้ในเจดีย์ของแต่ละตระกูลพร้อมกับบอกกล่าวให้ท่านเหล่านั้นรับทราบว่าคุณหลานได้มาคารวะ และขอพรให้คุณหลานอยู่เย็นเป็นสุข

วันเข้าพรรษา ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา พระภิกษุตามวัดในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองจะไปประชุมกันที่วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางคือวันใหญ่นครชุมน์ ชาวมอญเรียกว่า “เงี้ยวเงี้ยวโน่ก” แปลว่าวัดใหญ่เพื่อขอขมาโทษ ซึ่งอาจจะล่วงเกินด้วยกาย วาจา หรือใจแล้วจะได้เป็นผู้บริสุทธิ์ผ่องใส ชาวบ้านก็จะไปที่วัดใหญ่นครชุมน์ด้วย เพื่อถวายเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ และหล่อเทียนพรรษา ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับประเพณีนี้มากไม่ว่าจะไปประกอบอาชีพอยู่ ณ ที่ใด เมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษา เขาเหล่านั้นจะกลับมาและพาลูกหลานไปร่วมทำบุญที่วัดด้วย ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ของทุกปีซึ่งเป็นวันปวารณาออกพรรษา ซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องมาแต่ประเพณีการเข้าพรรษา เมื่อมีเข้าพรรษาแล้วจึงมีออกพรรษา ศูนย์กลางการจัดงานประเพณีวันออกพรรษาของชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองยังอยู่ที่วัดใหญ่นครชุมน์ ในวันที่ชาวไทยเชื้อสายมอญจะมารวมตัวที่วัดเพื่อถวายเพลแด่พระสงฆ์ อาหารที่ชาวบ้านนำมาถวาย ต่างคนต่างจัดสำหรับบ้าง ก็หอบกันมา โดยมีภาชนะใส่อาหารเป็นชามชุดฝาจับแบบโบราณที่สวยงาม นี่คือศรัทธาของชาวมอญที่มีต่อพุทธศาสนา ครั้นเสร็จจากฉันภัตตาหารเพล พระสงฆ์ได้ให้พรด้วยการสวดเป็นภาษาบาลี แบบรามัญ ซึ่งใครที่ได้เคยรับฟังจะมีความรู้สึกซาบซึ้ง ปลาบปลื้มในความไพเราะเสนาะหูของบทสวดเป็นอย่างยิ่ง

วันออกพรรษา ประเพณีตักบาตรพระร้อย หรือตักบาตรเทโว จะเริ่มตั้งแต่เทศกาลออกพรรษา แรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นต้นไป ความเป็นมาของประเพณีตักบาตรพระร้อยว่าหลังจากพระพุทธรองค์เสด็จจากโลกไปจำพรรษา ณ ที่ดาวดึงส์ด้วยมีพระประสงค์แสดงธรรมโปรดพุทธมารดา ซึ่งขณะนั้นจุติเป็นเทพสถิตอยู่บนสวรรค์ ทรงโปรดพระมารดาจนสิ้นพรรษาแล้วเสด็จกลับมามนุษย์โลกในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 อันเป็นวันออกพรรษา เสด็จลงมาทางบันไดทิพย์ซึ่งพระอินทร์นิมิตทอดมายังมนุษยโลก เมื่อพุทธศาสนิกชนทราบต่างปรารถนาปลื้มยินดี พากันไปรอรับพร้อมเตรียมภัตตาหารคาวหวานไปอย่างล้นหลาม จึงเกิดเป็นประเพณีตักบาตรพระร้อย หรือตักบาตรเทโวขึ้นในช่วงนี้ การตักบาตรพระร้อยเป็นหน้าที่ของทางวัดที่จะจัดขึ้น ไม่จำกัดว่าทุกวัดจะต้องจัด สำหรับชาวไทยเชื้อสายมอญจังหวัดราชบุรีมีจัดที่วัดใหญ่นครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีในการถวายเภสัชทานแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งยึดถือปฏิบัติกันในกลุ่มของคนไทยเชื้อสายมอญ ชาวมอญเรียกว่า “ปะเวเนอย รงหะเป็ยะ ดัชนี ซาย” ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10 ประเพณีมีปฐมเหตุมาแต่สมัยพุทธกาลครั้งหนึ่งในระหว่างเดือน 10 พระภิกษุทั้งหลายมีกายชุ่มด้วยน้ำฝน เกิดอาพาธจันทันอาเจียน กายชুবผอม พระพุทธองค์ทรงทราบจึงทรงอนุญาตเภสัชทั้ง 5 อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ให้ภิกษุรับและฉันได้ในยามวิกาลเพื่อระงับโรคและบำรุงกำลัง จึงเป็นเหตุให้เหล่าพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้นนิยมถวายเภสัชทานในการทำบุญตักบาตรน้ำผึ้งนี้ชาวบ้านจะมีการเตรียมการก่อนถึงวันเทศกาลบุญหนึ่งวัน โดยจัดหา น้ำผึ้งหรือบางบ้านใช้อ้อยมาเคี้ยวเป็นน้ำตาล จัดการกรอกน้ำอ้อยให้สะอาดใส่ขวดโหลแทนน้ำผึ้ง สิ่งที่ขาดไม่ได้ที่จะต้องนำไปทำบุญควบคู่กับน้ำผึ้งคือ ข้าวต้มมัด

ประเพณีจองโอะห่ต่าน หรือเทศกาลเผาข้าวหลามทำบุญ มีขึ้นในวันมาฆบูชาหรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นฤดูที่มีอากาศหนาวเย็น พุทธบัญญัติห้ามพระสงฆ์ก่อไฟเพื่อผิง หรือให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ทั้งนี้เคยมีเหตุการณ์ในอดีตคือจิวรไหม้ เป็นเหตุให้พระสงฆ์เดือดร้อนต้องหาผ้ามาทำเป็นจิวรไหม้ อาจทำความรบกวนชาวบ้าน พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีเพียงไตรจีวรชุดเดียวเท่านั้นสำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่ม คือ สบง จิวรและสังฆาฏิ สบงสำหรับใช้นุ่ง จิวรใช้สำหรับห่ม ส่วนสังฆาฏิใช้สำหรับคลุมกันหนาว คนมอญเป็นผู้ที่มีความเป็นห่วงใยภิกษุสงฆ์ จึงได้ร่วมกันก่อไฟให้ความอบอุ่นแก่พระภิกษุสงฆ์ ประเพณีจองโอะห่ต่านจึงได้เกิดขึ้นในกลุ่มคนมอญและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โอะห่ต่านเป็นพินที่ทำจากต้นกระถิน ซึ่งติดไฟง่ายและหาง่ายด้วยก่อนวันมาฆบูชา 1-2 วัน จะมีการเตรียมโอะห่ต่าน โดยตัดไม้กระถินที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-6 เซนติเมตร ยาวประมาณ 2-3 เมตร ปอกเปลือกออกให้เกลี้ยงแล้วทาด้วยน้ำมัน ผึ่งแดดให้แห้งแล้วมัดรวมกันมัดละ 5-10 ท่อน ตกแต่งด้วยดอกไม้ตามฤดูกาล พร้อมด้วยธูปเทียนเป็นเครื่องบูชา ผู้นำโอะห่ต่านไปส่งที่วัดมักจะเป็นเด็กหรืออาวูโส ไปส่งในตอนเย็นของวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 ส่วนผู้ที่แข็งแรงจะทำการเผาข้าวหลามอยู่ที่บ้าน หากบ้านใครมีบริเวณคับแคบก็จะไปเผาพร้อมกันที่บ้านที่มีบริเวณกว้างขวาง เมื่อข้าวหลามสุกแล้วจะนำไปให้ญาติผู้ใหญ่หรือผู้ที่เคารพนับถือ เป็นการแสดงความกตัญญู ความเอื้ออาทรและมีมิตรไมตรีต่อกัน เช้าตรู่ของวันมาฆบูชาจะได้ยินเสียงปอกข้าวหลามดังไปทั่วหมู่บ้าน แม่บ้านจะตื่นเร็วเป็นพิเศษเพื่อหุงข้าวต้มเครื่อง บางบ้านหุงข้าวต้มกึ่ง เมื่อหุงเสร็จจะรีบนำไปวัดทันที เมื่อได้เวลาอันสมควรชาวบ้านก็เผาโอะห่ต่านให้ไฟลุกสว่างโชติช่วงและจัดเตรียมอาหารถวายพระสงฆ์เมื่อไฟมอดก็นิมนต์พระสงฆ์จากวัดลงมานั่งที่อาสนะรอบกองไฟตัวแทนของชาวบ้านจะอาราธนาศีล 5 หลังจากพระสงฆ์ให้ศีลแล้วชาวบ้านก็ถวายข้าวต้มและข้าวหลาม ในขณะที่พระสงฆ์ฉันอาหารท่ามกลางความอบอุ่นจากกองไฟโอะห่ต่านชาวบ้านจะจับกลุ่มสนทนาธรรมหรือเรื่องการทำมาหากินกันตามอัชฌาสัยหรือบางโอกาสก็สวดมนต์ทำนองบาลีมอญ หลังจากฉันอาหารพระสงฆ์ให้พรแล้วกลับวัดปฏิบัติกิจ

ของสงฆ์ต่อไป ชาวบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกัน แบ่งปันข้าวต้มและข้าวหลามแก่กัน ได้ทำบุญทำทานร่วมกัน ตลอดจนแผ่ส่วนบุญกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

นอกจากนี้ยังมีงานประเพณีการเทศน์มหาชาติ ประเพณีการลอยกระทง โดยประเพณีที่ยังหลงเหลือสืบทอดส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ชาวไทยเชื้อสายมอญได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ผลจากความเชื่อและความศรัทธานั้นทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้นยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

กรณีศึกษารายที่ 7 วัฒนธรรมชาติพันธุ์ชาวไทยพื้นถิ่น

วิชัย (นามสมมุติ) ลูกหลานชาวไทยพื้นถิ่นตำบลโพหัก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีเล่าว่า ตำบลโพหักเป็นชุมชนดั้งเดิมมาแต่อดีตสมัยโบราณ เป็นบ่อเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพการดำรงชีวิตที่เรียกว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ชุมชนนี้เคยเป็นแหล่งผลิตสินค้าทางการเกษตร และอุตสาหกรรมมาก่อนตามการสันนิษฐานของกองโบราณคดีที่มีการขุดพบที่ตำบลโคกพลับ ประกอบกับชาติพันธุ์ของชุมชนโพหักเป็นคนไทยแท้ที่มีลักษณะนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักกินรู้จักใช้ มีความขยันหมั่นเพียร ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนแห่งนี้มีความมั่นคง ต่อมามีการพัฒนาขึ้นทำให้สภาพโดยทั่วไปของชุมชนโพหักเริ่มเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านคมนาคม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในการดำรงชีวิตของประชาชนเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม จากตำบลโพหักได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลโพหัก สภาพของสังคมชนบทเริ่มเหลือน้อยลงและไม่ช้าคงจะหมดไปในที่สุด รูปแบบสภาพสังคมเมืองเข้ามาแทนที่ ตอนพลบค่ำและตอนเช้ามีตึกที่เคยได้ยินเสียง ครก สาก กระบกันเวลาทำอาหาร เสียงกระดิ่งวัว ตลอดหัวบ้าน ท้ายบ้าน ปัจจุบันไม่มีเสียงเหล่านั้นแล้ว อาหารการกินกลายเป็นอาหารสำเร็จรูป อาหารถุงที่มีให้เลือกซื้อสารพัดชนิด เสียงที่ดังระเบ็ง แข็งแแข็งตลอดวันและคืน กลายเป็นเสียงของเครื่องยนต์ แสงสว่างจากไฟฟ้ากระจ่างสว่างไสวทุกหลังคาเรือน เหล่านี้ล้วนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ ถึงความเจริญที่เข้ามาสู่พื้นที่ ที่ดินของชาวโพหัก ถูกเปลี่ยนมือเป็นของนายทุนจากท้องถิ่นอื่นทำให้พื้นที่ในการทำนาลดลง นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังหันมาเลี้ยงกุ้งกันมากขึ้น เนื่องจากความได้เปรียบทางด้านแหล่งน้ำซึ่งมีตลอดปี และอาชีพการเลี้ยงกุ้งสามารถสร้างรายได้ดีจนกุ้งกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจของชุมชน มีการเลี้ยงปลา เช่น การเลี้ยงปลาช่อน ปลานิล ปลาตะเพียน ปลาสลิดเพื่อส่งไปจำหน่ายในพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางอาชีพทำให้วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องจากอาชีพทำนาลดบทบาทลง และสูญหายไปที่สุดในที่สุด

การกลายเป็นชุมชนเมืองและมีพื้นที่ใกล้เคียงกับจังหวัดนครปฐม และสมุทรสาคร ทั้งสองจังหวัดนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หลายแห่ง ทำให้หนุ่ม-สาว วัยแรงงานออกไปทำงานต่างถิ่น เข้า-เย็นจะมีรถรับแรงงานที่ไปทำงานประจำ ส่วนคนที่ไปทำงานไกลหน่อยก็จะกลับบ้านในช่วง

เทศกาลสำคัญของชุมชน ส่วนรุ่นสูงอายุที่มีฝีมือการปลูกบ้านทรงไทยซึ่งเป็นความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนถูกจูงใจให้เดินทางไปปลูกบ้าน สร้างบ้านในต่างถิ่นจนแทบไม่มีเวลาว่างอยู่ในชุมชนเช่นเดิม โอกาสในพบปะการเลือกคู่ครอง ความเชื่อต่างๆ ถูกปรับเปลี่ยน ประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมที่มีขั้นตอนและกระบวนการทำของอาสหายาไป ไม่มีการแต่งงานที่เรียกว่า อาสาอีกแล้ว วิถีชีวิตการทำของอาสาก็หายไปด้วย เหลือไว้เพียงมรดกของอาสาเครื่องจักรสานให้คนรุ่นหลังได้เห็นเท่านั้น

การปลูกสร้างบ้านเรือนในชุมชนโพหักถึงแม้ว่าบ้านสมัยๆ ใหม่ๆ จะเริ่มเข้ามาแทนที่เนื่องจากบ้านทรงไทยโบราณเริ่มราคาแพง และวัสดุในการก่อสร้างหายากขึ้น แต่ตามแนวริมคลองและริมถนนที่มีการปลูกรวมกันเป็นหมู่ๆ สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะของบ้านทรงไทยสมัยโบราณที่ยังมีเหลือให้เห็นทั่วไปของชุมชน ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม หลายคนตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีแบบคนพื้นถิ่นดั้งเดิมไว้ให้ลูกหลานได้ชื่นชม หน่วยงานของรัฐและองค์กรท้องถิ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทในการที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ไปจนถึงลูกหลาน จึงเป็นเหตุให้ประเพณีบางอย่างยังได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยพื้นถิ่นอำเภอโพหักที่ยังคงมีให้เห็น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประชาชนในตำบลโพหักให้ความสำคัญกับประเพณีนี้มาก ถือว่าเป็นการรวมลูกหลานญาติพี่น้อง เพื่อแสดงความรัก ความกตัญญู และความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การจัดงานจะจัดอย่างยิ่งใหญ่ที่วัดใหญ่โพหัก มีการแห่หลวงพ่อบูซึ่งเป็นเทวอารักษ์ที่เคารพนับถือ ตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตร มีการสร้างน้ำพระ บ่ายเริ่มแห่หลวงพ่อบู ในงานประเพณีสงกรานต์นี้มีการจัดแข่งขันกีฬาพื้นบ้านที่หาได้ยากสาธิตการละเล่นในงานประเพณีนี้ด้วย มีงานประเพณีการทอดกฐินงานกฐินของชาวโพหักมีเอกลักษณ์และโดดเด่นและมีการจัดทุกปีหลังจากอนุโมทนาบุญกฐินเสร็จแล้วจะมีพิธีบวงสรวงสังเวยแม่ย่านางเรือ และมีการแข่งเรือ จึงเป็นงานกฐินทั้งอิมบุญ สนุก และสืบทอดประเพณีเก่าแก่ อีกร่างประเพณีหนึ่งที่ยังพบเห็นขอโพหักคือ การแข่งขันวัวลาน ภายในชุมชนโพหักมีสนามซ้อมวัวลานอยู่หลายสนาม เป็นการแข่งขันทันทีประยุคต์มาจากลานนวดข้าว ซึ่งปัจจุบันการเก็บเกี่ยวได้หันมาใช้เครื่องจักรแทน แต่การแข่งขันวัวลานมิได้สูญหายไปเพียงแต่เปลี่ยนบทบาทหน้าที่และวิธีการให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น

จากกรณีศึกษาที่ได้นำเสนอข้างต้นเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้มีการจดบันทึกไว้มีข้อค้นพบที่สามารถนำไปสู่การอธิบายความคงอยู่ของวัฒนธรรมทั้ง 8 ชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรีว่าได้มีการปรับเปลี่ยนแปลง แตกต่าง และบางอย่างได้สูญหายไปจากบริบทของสังคมปัจจุบัน ความคงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถแบ่งออกเป็น 3 สถานะ ได้แก่ สถานะแรกคือ วัฒนธรรมที่เคยปรากฏในอดีตมีการจดบันทึกบอกต่อ แต่ปัจจุบันได้เลือนหายไปแล้ว ตัวอย่างเช่นประเพณีการย่องสาวของชาวกะเหรี่ยง ประเพณีการทำคลอดแบบเดิม ประเพณีการนวดข้าวแบบวัวลานของชุมชนชาวโพหัก เป็นต้น

สถานะที่สอง ได้แก่ วัฒนธรรมที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบันแต่ต้องอาศัยวาระ หรือโอกาสพิเศษในการแสดงออก เช่น วัฒนธรรมการแต่งกายที่มีการแต่งเฉพาะโอกาสพิเศษ ในช่วงเวลาปกติประจำวันจะแต่งกายตามสมัยนิยม หรือภาษาพูดที่จะมีการสื่อสารเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุหรือญาติมิตร เป็นต้น ผู้วิจัยเรียกความคงอยู่ของวัฒนธรรมกลุ่มนี้ว่ามีความคงอยู่แบบหดตัว และวัฒนธรรมที่มีการผลิตซ้ำสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น การบริโภคอาหารพื้นถิ่น งานประเพณีสงกรานต์มอญ สงกรานต์ลาวเวียง สงกรานต์ของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ประเพณีตรุษจีน สารทจีน หรืองานประเพณีผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวหอของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้ผ่านการคัดสรรจากสังคม และมีการสืบทอดหากพิจารณาจากภายนอกวัฒนธรรมเหล่านี้ยังคงอยู่ แต่คุณค่าและความเชื่อต่างๆ ภายใต้การปฏิบัติหรือสืบทอดมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เทคโนโลยี และความทันสมัยต่างๆ ที่เข้ามากระทบ

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรีดังกล่าวอธิบายในมิติของช่วงเวลาพบว่าจังหวัดราชบุรีได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน ในแต่ละยุคสมัยของการพัฒนาประเทศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นอยู่ของชุมชนเป็นอย่างมากเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลให้ระบบความเชื่อ และประเพณีมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบท การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้โลกหลอมรวมตัวกันมีลักษณะคล้ายคลึงกัน หลายสิ่งหลายอย่างมุ่งไปสิ่งที่เรียกว่ามาตรฐานทั้งมาตรฐานการครองชีพ มาตรฐานอาหาร มาตรฐานผลิตภัณฑ์ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการและเปลี่ยนแปลง ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Local identity) ลดลงขณะที่ความเป็นสากล (International) เพิ่มสูงขึ้น คนในท้องถิ่นมีการเปิดรับเอาวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามาปรับประยุกต์ใช้ในวัฒนธรรมของตน รวมถึงการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนในพื้นที่ออกไปสู่ภายนอกไม่ว่าจะเป็นการที่ต้องออกไปศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านไม่ว่าจะเป็นทางภาษา ความคิด ค่านิยม อีกทั้งภายในพื้นที่เองมีการอพยพของคนภายนอกเข้ามาสู่พื้นที่ทำให้ลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนเป็นวัฒนธรรมผสมเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยสรุปวัฒนธรรมประเพณีที่ยังปรากฏและสืบสานไว้ ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงงานประเพณีในรอบปีของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี

เดือน	ประเพณี	ชาติพันธุ์
มกราคม	ขึ้นปีใหม่	ทุกชาติพันธุ์
	ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวและลงแขกนวดข้าว	มอญ
	ปาดตงข้างเม่า เช่นไหว้ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ	ไทยทรงดำ
กุมภาพันธ์	ตรุษจีน	จีน
	ทำบุญวันมาฆบูชา และพิธีจองโเฮ้ต่าน	มอญ
	บุญข้าวจี (เผาข้าวหลาม ทำบุญกลางบ้าน)	ลาวเวียง
	เผาข้าวหลาม	เขมรลาวเดิม
มีนาคม	พิธีเสนเฮือน(เสนเรือน)	ไทยทรงดำ
	ตรุษไทย ทำบุญตามเทศกาล	เขมรลาวเดิม ไทยพื้นถิ่น
	ทำบุญส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ (กวนข้าวเหนียวแดง)	ไทยยวน
เมษายน	เซ็งเม็ง	จีน
	สงกรานต์ ลักษณะของการจัดแตกต่างกันตามชาติพันธุ์ เช่น	ทุกชาติพันธุ์
	ไทยพื้นถิ่นนมัสการหลวงปู่โพนทัก ลาวเวียงแห่ดอกไม้	
	สักการะหลวงพ่อกวนวัดแจ้งเจริญ (เหยียบหลังกะเหรี่ยง)	
	สงกรานต์ข้าวแช่ มอญ ไทยทรงดำ เอ็นก้อนพ่อนแคน เป็นต้น	
พฤษภาคม	ไหว้ต้นไม้	กะเหรี่ยง
	พิธีเสนเฮือน(เสนเรือน)	ไทยทรงดำ
	เลี้ยงผีเฮือน ผีปู่ย่า ตาค้า	ไทยยวน
มิถุนายน	เทศกาลขนมจাঁจ	จีน
กรกฎาคม	เข้าพรรษา ทำบุญสลากภัต	เขมรลาวเดิม ลาวเวียง
	เซ็งสะเด็ง	กะเหรี่ยง
	ประเพณีตักบาตรเข้าพรรษา	ไทยพื้นถิ่น มอญ
สิงหาคม	ผูกแขนเรียกขวัญกินข้าวห่อ	กะเหรี่ยง
	สารทจีน	จีน
กันยายน	สารทไทย (กวนกะยาสารท)	เขมรลาวเดิม
	สารทลาว (แก้อ้อข้าว)	ลาวเวียง
	ตำข้าวเหนียวทำขนมตักบาตร ตักบาตรน้ำผึ้ง	มอญ
	เทศกาลกินเจ	จีน
ตุลาคม	เทศกาลไหว้พระจันทร์	จีน
	ออกพรรษา	ทุกชาติพันธุ์
พฤศจิกายน	ลอยกระทง และลอยกระทงสายของชาวมอญ	ทุกชาติพันธุ์

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

เดือน	ประเพณี	ชาติพันธุ์
ธันวาคม	ดำข้าวแม่ไหว้พระ	มอญ
	เทศกาลสงท่ายวันขึ้นปีใหม่	ทุกชาติพันธุ์

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ และหนังสือคนราชบุรี, 2552, หน้า 208

5.2 แนวทางการนำวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพิจารณาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรม พบว่าการนำเสนอแนวทางซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะแนวทางการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นไปที่วัฒนธรรมหรือประเพณีที่มีการสืบสาน ผลิตซ้ำ ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเนื่องจากวัฒนธรรมเหล่านี้มีวิถีปฏิบัติอยู่แล้วในสังคม ไม่ต้องประดิษฐ์หรือสร้างขึ้นใหม่ และควรเป็นที่มีคุณค่า ความหมาย อารมณ์ที่สามารถเชื่อมต่อนักท่องเที่ยวเป้าหมาย มีหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีที่มีคุณค่าที่สามารถนำคุณค่าของงานประเพณีนั้นเชื่อมโยงไปสู่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้ ดังนี้

5.2.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านงานประเพณีสงกรานต์ คำว่า สงกรานต์ เป็นคำสันสกฤตแปลว่า ก้าวขึ้น อย่างขึ้น หรือการย้ายที่ เคลื่อนที่คือพระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีใหม่ หมายถึง วันขึ้นปีใหม่ วันที่พระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีเมษ ถือเป็นวันมหาสงกรานต์ วันถัดจากวันสงกรานต์เป็นวันเนา วันเนาเป็นวันที่พระอาทิตย์ได้เข้ามาอยู่ในราศีเมษเรียบร้อยแล้ว และวันถัดจากวันเนาคือวันเถลิงศกเป็นวันขึ้นศักราชใหม่ การเฉลิมฉลองประเพณีสงกรานต์ ในประเทศไทยจัดเป็นงานประเพณีหลักที่มีการฉลองสงกรานต์กันทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เป็นเทศกาลที่มีวันหยุดยาวที่กลายเป็นวันกลับบ้านของผู้ใช้แรงงานและเป็นวันท่องเที่ยวของคนไทยบางกลุ่ม หลายหน่วยงานต่างรณรงค์จัดงานเฉลิมฉลองสงกรานต์และใช้เป็นกิจกรรมดึงดูดให้คนเข้ามาในพื้นที่ การจัดงานเฉลิมฉลองนี้เริ่มเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อพื้นฐานและรากเหง้าทางวัฒนธรรม กิจกรรมวันสงกรานต์บางแห่งเน้นเพียงความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อปลดปล่อยอารมณ์ มีการใช้ความรุนแรงในการเล่น เช่น สาดน้ำแข็ง ยิงปืนน้ำ ปะแป้งที่แฝงการลวนลามทางเพศ ดื่มสุรา ผู้หญิงนิยมแต่งกายน้อยชิ้น และแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม ดังเคยปรากฏเป็นข่าวสาววัยรุ่นเต้นเปลือยอกในงานสงกรานต์แห่งหนึ่งเผยแพร่ออกไปในสื่อต่างๆ ทั้งสื่อหลักและอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนทำให้คุณค่าดั้งเดิมของงานประเพณีสงกรานต์เลือนหายไป ผลกระทบจากกระแสการจัดงานฉลองสงกรานต์ดังกล่าวทำให้หลายหน่วยงานหันมารณรงค์

การเฉลิมฉลองสงกรานต์อย่างสร้างสรรค์ แนวคิดและสถานการณ์การจัดงานสงกรานต์เช่นนี้นับเป็นทางเลือกที่ดีของจังหวัดราชบุรีที่จะเสนอรูปแบบการจัดงานสงกรานต์ตามแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้การเฉลิมฉลองสงกรานต์ให้กับประชาชนชาวไทยและบุคคลทั่วไป

การจัดการท่องเที่ยวผ่านประเพณีสงกรานต์ที่มีความได้เปรียบในฐานะของการเป็นงานประเพณีระดับชาติที่มีบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย หากพิจารณาถึงผู้เข้าร่วมสงกรานต์พบว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ กลุ่มชาวบ้านทั่วไป ผู้สูงอายุ พระสงฆ์และคณะกรรมการการจัดงานอีกรุ่นหนึ่ง ได้แก่ ประชาชนในชุมชน นักท่องเที่ยว และประชาชนละแวกใกล้เคียงที่เข้ามาจัดงานประเพณีนี้ นอกจากจะเป็นการสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของชนชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรีแล้ว เป็นเป็นโอกาสอันดีที่จะฟื้นฟูการเล่นต่างๆ ที่เคยจัดเล่นในอดีตให้กลับมามีพื้นที่ในการแสดงออกอีกครั้ง และยังเป็นการเปิดที่ให้อัตลักษณ์ทางด้านการแต่งกาย อาหาร และกิจกรรมอื่นๆ ให้มีพื้นที่ในการจัดแสดงตัวตนของตนอีกครั้ง อีกทั้งจังหวัดราชบุรียังมีการจัดงานสงกรานต์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ เช่น ประเพณีสงกรานต์กินข้าวแช่ของชาวมอญ ประเพณีสงกรานต์แห่ดอกไม้ของชาวลาวเวียง หรือประเพณีสงกรานต์ของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง กราบมัสการหลวงพ่อนวม ณ วัดแจ้งเจริญ เป็นต้น หากนำประเพณีสงกรานต์ของชาติพันธุ์เหล่านี้มาเป็นฐานในการจัดงานสงกรานต์อย่างสร้างสรรค์หันกลับไปหาคุณค่าดั้งเดิมของงานประเพณี จึงน่าจะเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยวที่เป็หน่ายสงกรานต์กลายเป็นผู้ให้หันกลับมาพิจารณาการเล่นสงกรานต์ชาติพันธุ์ที่มีการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีดั้งเดิมได้ ภาพตัวอย่างการจัดประเพณีสงกรานต์มอญและการจัดประเพณีสงกรานต์ของชาวลาวเวียง ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 แสดงกิจกรรมของการจัดงานประเพณีสงกรานต์มอญ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยคมสร จับจ, เมษายน 2554

จากภาพที่ 5.1 ประเพณีสงกรานต์มอญที่อำเภอบ้านโป่งจังหวัดราชบุรี ชาวมอญนับวันสงกรานต์ตามปฏิทินสุริยคติ คือ นับเอาวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษเป็นวันมหาสงกรานต์ โดยยึดถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ด้วย ชาวมอญจะมีการเตรียมตัวเข้าสู่ปีใหม่โดยการตระเตรียมทำความสะอาดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เตรียมเสื้อผ้าชุดใหม่เพื่อสวมใส่ในวันปีใหม่ และมีการเตรียมอาหารและสิ่งของสำหรับใช้ในพิธีการโดยการเตรียมงานต่างๆ นั้นจะทำล่วงหน้าก่อนวันสงกรานต์ตามแต่ลักษณะการจัดงานของแต่ละพื้นที่ มีการตั้งศาลเพียงตาชั่วคราวสำหรับตั้งเครื่องเช่นสังเวศต่อท้าวกบิลพรหมและธิดาทั้ง 7 และเทพยดาทั้งหลาย ศาลเพียงตานี้จะตั้งอย่างง่ายบริเวณลานกลางแจ้ง อาจจะมีการจัดตกแต่งด้วยดอกไม้หรือใบไม้เพื่อความสวยงาม ส่วนอาหารที่ใช้ในพิธีสงกรานต์ของชาวมอญคือข้าวแช่ ที่ทำขึ้นสำหรับถวายพระสงฆ์ และกินกันเองภายในครัวเรือน รวมถึงการแจกจ่ายให้กับญาติมิตรที่มาร่วมงาน สำหรับอาหารอื่นๆ แล้วแต่จะจัดทำตามความสะดวกมีการจัดเตรียมสถานที่จัดงานซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการจัดที่วัดโดยชาวบ้านมอญในหมู่บ้านหรือบุคคลในชุมชนมาช่วยกันประดับตกแต่งสถานที่ เตรียมห้องสรงน้ำสำหรับพระสงฆ์ เตรียมธงตะขาบที่จะใช้ในการแห่ หางหงส์ธรรตะขาบ เมื่อถึงวันเริ่มพิธีสงกรานต์เข้ามิดชาวมอญจะมีการตั้งถวาย

เครื่องเช่นสังเวद्यต่อท้าวทิลพรหม เทวดา และนางสงกรานต์ แล้วจึงนำอาหารที่ทำไปถวายต่อ พระสงฆ์ มีขบวนแห่ข้าวแห่ แห่ธงตะขาบ มีการสรงน้ำประสงฆ์ การสรงน้ำนี้จะให้พระสงฆ์ไปอยู่ใน ห้องที่จัดเตรียม แล้วผู้คนที่มาสรงน้ำก็จะนำน้ำอบ น้ำปรุงหรือน้ำสะอาดเทลงในรางน้ำที่ต่อยื่นเข้าไป ในห้องสรงน้ำ มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ และทำพิธีค้ำโพธิ์ ซึ่งเป็นความเชื่อแต่โบราณ เกี่ยวกับพุทธศาสนา เปรียบเหมือนกับการช่วยเหลืออุทุนค้ำชูให้พุทธศาสนาคงอยู่สืบต่อไป มีการ ขนทรายเข้าวัดและร่วมก่อกองทราย ถือศีลปฏิบัติธรรม ปล่อยนกปล่อยปลา นอกจากนี้ยังมีการจัด การละเล่นแบบโบราณและสาธิตการทำอาหารของชาวมอญในท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวหรือประชาชน ทั่วไปได้เที่ยวชมอีกด้วย

เนื่องจากงานประเพณีสงกรานต์มีการกล่าวถึงท้าวทิลพรหม นางสงกรานต์ และเทพยดา ทั้งหลายผู้วิจัยจึงได้หาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสืบค้นจากเอกสารและคำบอกเล่าต่างๆ มีตำนาน เกี่ยวกับท้าวทิลพรหมและนางสงกรานต์ เล่าขานสืบต่อกันมาว่า มีเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งร่ำรวยทรัพย์ สมบัติแต่อาภัพไม่มีบุตรธิดาเพื่อสืบสกุล จึงได้ทำพิธีบวงสรวงรุกขเทวดาเพื่อขอบุตรซึ่งรุกขเทวดาได้ เห็นใจและไปเฝ้าพระอินทร์เพื่อขอให้พระอินทร์ประทานบุตรให้แก่เศรษฐีผู้นั้นพระอินทร์มีความ เมตตาประทานให้เทพบุตรองค์หนึ่งไปจุติในครรภ์ของภรรยาเศรษฐี เมื่อคลอดออกมาเป็นกุมาร เพศชายมีนามว่า “ธรรมบาลกุมาร” ต่อมาเมื่อธรรมบาลกุมารเจริญเติบโตขึ้นได้เล่าเรียนวิชามากมาย มีความสามารถพิเศษคือสามารถเข้าใจภาษานกและยังเป็นผู้ที่สามารถบอกกาลมงคลให้แก่ผู้คนต่างๆ จนมีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือจนไปถึงหูท้าวทิลพรหมที่เป็นผู้แสดงมงคลแก่มนุษย์ทั้งปวง เมื่อ ท้าวทิลพรหมได้ทราบเรื่องราวเล่าขานจึงได้มาหาและตั้งคำถามต่อธรรมบาลกุมาร 3 ข้อโดยให้เวลา ให้เวลาในการหาคำตอบ 7 วัน หากไม่สามารถตอบได้ธรรมบาลกุมารจะต้องถูกตัดศีรษะ แต่ถ้าหาก ธรรมบาลกุมารตอบถูก ท้าวทิลพรหมก็จะตัดศีรษะตัวเองให้เช่นกันคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ เวลาเช้าราศี ของคนอยู่ที่ใด เวลาเที่ยงราศีของคนอยู่ที่ใด และข้อสุดท้าย เวลาค่ำราศีของคนอยู่ที่ใด จนเมื่อเวลาล่วง เข้าถึงวันที่ 6 ธรรมบาลกุมารก็ยังไม่สามารถคิดหาคำตอบได้และคิดว่าตนเองจะต้องโดนตัดศีรษะแน่ จึงได้หลบไปนั่งทำใจอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่ และบังเอิญได้ยินนกคุยกันถึงคำตอบว่า เช้าเวลาเช้าราศีอยู่ที่ หน้า มนุษย์ทั้งหลายจึงต้องเอาน้ำล้างหน้า เวลาเที่ยงราศีอยู่ที่อก มนุษย์ทั้งหลายจึงต้องเอาน้ำ ปะพรหมที่อก เวลาค่ำราศีอยู่ที่เท้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้า เมื่อธรรมบาลกุมารได้ยินเช่นนั้น เข้ารุ่งขึ้นจึงได้นำคำตอบมาตอบแต่ท้าวทิลพรหม เมื่อท้าวทิลพรหมได้ฟังคำตอบจึงเรียกธิดาทั้ง 7 คนมาพร้อมกันแล้วบอกว่า “เราจะตัดศีรษะบูชาธรรมบาลกุมาร แต่ถ้าศีรษะของเราตั้งไว้บนแผ่นดิน ไฟก็จะไหม้ทั่วโลก ถ้าทั้งชั้นบนอากาศก็จะทำให้ฝนแล้ง หรือถ้าทั้งลงมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง จึงให้ธิดา ทั้งเจ็ดนั้นเอาพานมารับศีรษะแล้วตัดศีรษะส่งให้นางทุงชะธิดาองค์โต นางทุงชะธิดาจึงได้นำพานที่รองรับ ศีรษะของท้าวทิลพรหมไปแห่ประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุ แล้วเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ ภูเขาศิวที่ เขา ไกรลาสบูชาด้วยเครื่องทิพย์ต่างๆ และเมื่อครบเวลาทุกๆ หนึ่งปีธิดาของท้าวทิลพรหมก็จะเวียนกัน

มาเชิญพานพระเศียรของท้าวทนต์พรหมออกแห่ประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุทุกปี ธิดาทั้ง 7 ของท้าวทนต์พรหมก็คือนางสงกรานต์ตามตำนานนั่นเอง ธิดาของท้าวทนต์พรหม ที่เป็นนางสงกรานต์ตามตำนานมีชื่อและลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ นางทุงชะเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกทับทิม อาภรณ์แก้วปัทมราช ภัักษาหารอุทุมพร (ผลมะเดื่อ) พระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงสังข์ เสด็จมาบนหลังครุฑ นางโคราคะเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกปีบ อาภรณ์แก้วมุกดา ภัักษาหารเตลัง (น้ำมัน) พระหัตถ์ขวา ทรงขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงไม้เท้า เสด็จมาบนหลังพยัคฆ์ (เสือ) นางรากษสเทวี ทรงพาหุรัดทัด ดอกบัวหลวง อาภรณ์แก้วโมรา ภัักษาหารโลหิต พระหัตถ์ขวาทรงตรีศูล พระหัตถ์ซ้ายทรงธนู เสด็จมาบนหลังวราหะ (หมู) นางกิริณีเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกมณฑา อาภรณ์แก้วมรกต ภัักษาหาร ถั่วงา พระหัตถ์ขวาทรงขอช้าง พระหัตถ์ซ้ายทรงปืน เสด็จมาบนหลังคชสาร (ช้าง) นางกิมิทาเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกจงกลนี อาภรณ์แก้วบุษราคัม ภัักษาหารกล้วยน้ำหว่า พระหัตถ์ขวาทรงขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงพิณ เสด็จมาบนหลังมहिงสา (ควาย) นางมโหทรเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกสามหาว อาภรณ์แก้วนิลรัตน์ ภัักษาหารเนื้อทราย พระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงตรีศูล เสด็จมาบนหลังมยุรา (นกยูง)

นอกจากประเพณีสงกรานต์ที่บ้านแล้วยังมีการจัดงานประเพณีสงกรานต์ของชาวลาวเวียงภาพตัวอย่างกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ลาวเวียง ดังภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.2 แสดงกิจกรรมของการจัดงานประเพณีสงกรานต์ชาวลาวเวียง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยอัจฉริยา โชติกลาง, เมษายน 2555

จากภาพที่ 5.2 งานประเพณีสงกรานต์ของชาวลาวเวียงจังหวัดราชบุรี มีลักษณะเด่น คือ ประเพณีการแห่ดอกไม้ จุดหมายของพิธีคือการแห่ดอกไม้ไปทำบุญร่วมกับที่วัด พิธีจะเริ่มในช่วงบ่าย ชาวบ้านจะจัดขบวนไปเก็บดอกไม้ตามสถานที่ต่างๆ ที่เกิดจากธรรมชาติมาร่วมขบวนแห่ ในริ้วขบวน มีการบรรเลงดนตรีเพื่อสร้างบรรยากาศรื่นเริง ผู้ที่ขอความสุขสนุกสนานจะพอรำประกอบเสียงดนตรี ชาวบ้านทั่วไปจะเตรียมน้ำหอม น้ำอบ บรรจุไว้ในขันหรือพาน เมื่อขบวนแห่ดอกไม้ผ่านมาที่เรือน เจ้าบ้านจะใช้ดอกไม้หรือช่อดอกไม้ จุ่มลงในขันน้ำหอมแล้วพรมยังขบวนแห่ บางครั้งก็ร่วมบริจาคเงิน ใส่ลงไปใบบัตรที่ผู้ถือเดินนำขบวนมาด้วย เจ้าบ้านเมื่อพรมน้ำแล้วก็จะเดินร่วมขบวนเพื่อไปที่วัด ยิ่งระยะทางยาวเท่าใด ขบวนแห่ก็จะยิ่งยาวเท่านั้น เมื่อเข้าในเขตวัดก็จะช่วยกันยกดอกไม้ขึ้นไปบนศาลา จัดดอกไม้ออกมาเป็นกำ นำไปประดับกองทรายมีการก่อกองทราย และทำพิธีสงกรานต์ต่อไป

หากพิจารณาประเพณีสงกรานต์ในฐานะสื่อวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดคุณค่าแก่ทั้งฝ่ายผู้จัดและฝ่ายนักท่องเที่ยว กล่าวคือทางฝ่ายผู้จัดได้มีการรื้อฟื้น ประเพณีที่ดั่งามของท้องถิ่น ลูกหลานได้รู้จักประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิม และเป็นเวทีให้ชุมชนได้มีโอกาสร่วมกัน อันจะ

นำมาซึ่งความสามัคคีภายในชุมชนได้ ในส่วนของนักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปสามารถสร้างประสบการณ์เรียนรู้นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรม ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ นักท่องเที่ยวไม่ได้มีบทบาทใช้เพียงผู้ชมเท่านั้น แต่คือผู้ทำกิจกรรม นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้ตั้งแต่การร่วมทำบุญ สรงน้ำพระ การปล่อยนก ปล่อยปลา ก่อกองทราย ทานอาหารท้องถิ่น จึงเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ประสบการณ์เชิงลึกแก่นักท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจท้องถิ่นมากขึ้น

5.2.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง ผ่านงานประเพณีผูกแขนเรียกขวัญกินข้าวห่อ (อั้งหมีถ่อง) ประเพณีผูกแขนเรียกขวัญกินข้าวห่อ เป็นประเพณีท้องถิ่นที่ชาวบ้านร่วมกันจัดขึ้นตามธรรมเนียมเป็นประจำทุกปี ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อเรื่องขวัญ โดยเชื่อว่าคนเรามีขวัญประจำกายเป็นสิ่งไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ มีลักษณะคล้ายจิตหรือวิญญาณ และชอบท่องเที่ยวไปยังที่ต่างๆ บางครั้งเมื่อขวัญออกจากร่างกายไป อาจหลงทาง หรือถูกผีจับตัวไว้ ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่ร่างของเจ้าของขวัญได้ ส่งผลให้เจ้าของขวัญเกิดการเจ็บป่วย มีความทุกข์ หรืออาจถึงตาย ดังนั้นเพื่อให้ขวัญได้กลับมาอยู่กับร่างกายและหายเจ็บไข้จึงได้มีการจัดพิธีการผูกแขนเรียกขวัญขึ้น การผูกข้อมือผู้เฒ่าผู้แก่จะใช้ด้ายสีแดงที่เตรียมไว้ผูกแขนให้กับผู้ร่วมพิธีพร้อมกับกล่าวคำเรียกขวัญเพื่อเป็นการมัดขวัญไว้ไม่ให้หนีหายไปคำเรียกขวัญจะเป็นคำอวยพรให้กับเจ้าของขวัญมีความเจริญรุ่งเรือง โดยจะกล่าวถึงแต่เรื่องที่เป็นมงคล ซึ่งเป็นความหมายโดยนัย นอกจากจะเป็นการผูกขวัญให้อยู่กับตัวแล้ว การผูกแขนยังเป็นการสื่อความหมายถึงความผูกพัน ความเอื้ออาทร การให้กำลังใจกับเจ้าของขวัญ ปรیشญา และความเชื่อนี้บ่งชี้ว่ามีความสอดคล้องกับความเชื่อของคนไทย โดยมองว่าเป็นกระบวนการรักษาโรคทางด้านจิตใจ สำหรับคนที่ต้องการกำลังใจ โดยเฉพาะในยามที่รู้สึกไม่มั่นคง ยุ่งยากหรือประสบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ ดังภาพที่ 5.3

ภาพที่ 5.3 แสดงประเพณีผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวห่อของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง
ที่มา : สัจจา ไกรสรรัตน์, 2554, หน้า 80

จากภาพที่ 5.3 ประเพณีการผูกแขนเรียกขวัญ หรือประเพณี กินข้าวห่อของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง (ซูหล่า ไค้จุง อั้งหมี่ถ่อง) ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ ในอดีตกาลที่ยังไม่มีเทคโนโลยี และวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ ความลึกลับซับซ้อนของอำนาจเหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้น บางอย่างมีผลกระทบต่อตัวมนุษย์โดยตรง มนุษย์จึงพยายามศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์และสังเกตเพื่อหาเหตุผลเพื่อจะได้คำตอบที่พึงใจ แต่บางครั้งก็สุดที่จะหาคำตอบได้ ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจลึกลับเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดความกลัวและหวาดระแวงในเรื่องดังกล่าว ความกลัวและความไม่รู้นี่เองที่ทำให้เกิดความเชื่ออันเป็นรากฐานของสังคมมนุษย์ ความเชื่อส่งผลให้เกิดประเพณีพิธีกรรมต่างๆ และกำหนดเป็นประเพณีในที่สุด ประเพณีผูกแขนเรียกขวัญ ของชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง มีการจัดเป็นประจำทุกปีในเดือนเก้า ซึ่งชาวกะเหรี่ยงสวนผึ้งเรียกว่าเดือนหล่าคอก เป็นเดือนที่มีฝนตกชุก อากาศเย็นเป็นช่วงที่มีความเจ็บไข้ได้ป่วยมาก ความเจ็บไข้ได้ป่วยคนกะเหรี่ยงเชื่อว่ามิสาเหตุเกี่ยวข้องกับขวัญ โดยเชื่อว่าคนเรามีขวัญประจำกายซึ่งเป็นสิ่งไม่มีตัวตน ไม่สามารถมองเห็นได้ มีลักษณะคล้ายจิตหรือวิญญาณ และชอบท่องเที่ยวไปยังที่ต่างๆ บางครั้งเมื่อขวัญออกจากร่างกายไปอาจหลงทาง หรือถูกผีจับตัวไว้ ทำให้

ไม่สามารถกลับคืนสู่ร่างของเจ้าของขวัญได้ ถ้าขวัญออกจากร่างกายจะทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น มีความทุกข์ หรืออาจถึงตาย ดังนั้นเพื่อให้ขวัญได้กลับมาอยู่กับร่างกายและหายเจ็บไข้จึงได้มีการจัด พิธีการผูกแขนเรียกขวัญขึ้น พิธีเรียกขวัญของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ดังนี้

1) คำเรียกขวัญ หรือคำเชิญขวัญ คำเรียกขวัญเป็นหัวใจสำคัญของพิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ขวัญรู้ว่ามิผู้เรียกให้ขวัญกลับไปหาเจ้าของขวัญและทำให้ขวัญรู้ว่าขวัญมีความสำคัญต่อเจ้าของขวัญ และครอบครัว ลักษณะสำคัญของคำเรียกขวัญ มีทั้งในส่วที่เป็นภาษาไทย และภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะโน้มน้าว เรียกขวัญให้กลับมาสู่เจ้าของได้ คำเรียกขวัญของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ถือว่าเป็นคำกล่าวที่ใช้ในชีวิตประจำวันไม่ใช่คำศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นคำกล่าวง่ายๆ เช่นเดียวกันกับคำกล่าวเรียกขวัญของคนไทยอีกหลายกลุ่มที่ต้องการเรียกให้ขวัญได้ยินและเข้าใจ

ปฐู (ชื่อเจ้าของขวัญ) หล่าเก้ไก่อ่ เก้ไก่อ่

เก้ไก่อ่โอเดมู เก้ไก่อ่โอเดผา เก้ไก่อ่โอเดมิ เก้ไก่อ่โอเดผู้

โอโคลวโซหมี โจะมองหมี โอชัวคูหมี โอหล่งไก่อ่หมี

ปฐู (ชื่อเจ้าของขวัญ) หล่าเก้ไก่อ่ เก้ไก่อ่

เก้ไก่อ่โอเลอกยุเผอ โหย เก้ไก่อ่โอเลอหม่องเผอโหย

เก้ไก่อ่องฉี่พู่ เก้ไก่อ่ยองสะกู่ย เก้ไก่อ่องเนถีย เก้ไก่อ่องหมีสิ

เก้ไก่อ่องหมีท่ง ปฐู (ชื่อเจ้าของขวัญ) หล่าเก้ไก่อ่ เก้ไก่อ่

การกล่าวเรียกขวัญเพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจในเนื้อหาของคำเรียกขวัญมีการประยุกต์ แปลคำเรียกขวัญออกมาเป็นภาษาไทยและนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถปรับประยุกต์ใช้เพื่อเรียกขวัญให้กับบุคคลได้ ตัวอย่างของคำเรียกขวัญของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่มีการแปลเป็นภาษาไทยและมีการประยุกต์ใช้ในโอกาสของการเรียกขวัญอย่างเป็นทางการของชุมชน ดังนี้ (วุฒิ บุญเลิศ, สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2554)

“ปฐูหล่าเก้ทำยๆ ขวัญเอ่ยขวัญมาๆๆ กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว มาอยู่กับพ่อกับแม่ มาอยู่กับปู่ย่า ตายาย มาอยู่กับลูกกับหลาน มาอยู่กับบ้านช่อง อยู่กับทรัพย์สิน ขวัญอยู่ในปางจ กลับมา อยู่ในดง ต้นน้ำ ปลายน้ำ ในเมือง จงกลับมาอยู่ในเมือง อยู่บางกอก อยู่โรงพยาบาลจงกลับมา อยู่บนโรงพัก อยู่บนอำเภอ อยู่ในไร่ ในนา จงกลับมา กลับมาดูแลยุ่งฉาง กลับมาดูแล ช้าง ม้า วัว ควาย อย่งได้ไปฟังภูติ ผี ปีศาจ อย่งไปอยู่กับสิ่งชั่วร้าย อย่งไปเชื่อฟังคำยุแหย่ อย่งไปอยู่ในป่าช้า อย่งไปฟังคำชนชาติอื่น ขวัญเอ่ยจงกลับมา นำเงินมา นำทองมา กลับมามีความสุขกับพ่อกับแม่ กับพี่ กับน้อง กลับมาอยู่กับบ้านกลับช่อง จงกลับมาอยู่กับเนื้อกลับตัว กลับมาอยู่กับเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ของเราชั่วกาลนาน

2) เครื่องประกอบพิธีการเรียกขวัญ เครื่องประกอบในพิธีโดยทั่วไปจึงเป็นเรื่องที่สื่อถึงสัญลักษณ์อย่างมีความหมาย ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของความคิดและความเชื่อมีหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียกขวัญประกอบด้วยด้ายสีแดง (ลั้งอ้าว) ข้าวเหนียวห่อต้มสุก (หมี่ถ้อง) กล้วยสุก (สะก่วยซาเม้ย) อ้อย (ซึยพู) ดาวเรือง (โพ วีย) น้ำผึ้ง (นี่จ่าง) ทัพพี (นุ่งวะ) สร้อยคอ กำไลมือ (เพ) หรือเครื่องประดับ ในขั้นตอนของการเตรียมเครื่องประกอบพิธีนี้ขั้นตอนการทำข้าวห่อถือว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่สามารถเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้เรียนรู้ทั้งกระบวนการห่อข้าว การทำข้าวครุกรวม ตลอดจนการเตรียมเครื่องจิ้ม ภาพตัวอย่างของข้าวห่อ ดังภาพที่ 5.4

ภาพที่ 5.4 แสดงเครื่องประกอบพิธีข้าวห่อของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ที่มา : สัจจา ไกรศรรัตน์, สิงหาคม 2554

3) การจัดกิจกรรม และพิธีเรียกขวัญ การเรียกขวัญในพิธีการเรียกขวัญของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง แบ่งออกเป็น 2 ช่วง โดยช่วงแรกจะทำการเรียกขวัญในเวลาหัวค่ำ และช่วงที่สองจะเรียกขวัญในเวลาเช้าตรู่ การเรียกขวัญหัวค่ำ จะเริ่มเวลาประมาณ 2 ทุ่ม ทำการเรียกขวัญเรียกในวันแรก เมื่อทุกคนอยู่พร้อมหน้ากันบนชานบ้านแล้ว ผู้เป็นพ่อแม่หรือ ปู่ย่า ตายาย จะทำการเรียกขวัญ โดยนำสิ่งของทั้งหมดที่เตรียมไว้ใส่ลงไปในกระบุงหรือกระจาด แล้วทำการเรียกขวัญตามจุดต่างๆ ได้แก่ เรียกขวัญที่บริเวณบันได เรียกขวัญที่ครัวหน้าเตาไฟ การเรียกขวัญ

ในห้องนอน ส่วนการเรียกขวัญตอนเช้าจะทำในเวลาใกล้รุ่งเริ่มเวลาประมาณ 5 นาฬิกาของวันใหม่ บรรดาสมาชิกภายในบ้าน ลูกหลานพร้อมเขยสะใภ้ จะทำการเรียกขวัญบริเวณ หัวบันไดบ้าน ที่เตาไฟ ห้องครัว และห้องนอนเช่นเดียวกับวันแรก หลังจากเรียกขวัญที่บริเวณหัวบันไดในเวลาเช้าตรู่เสร็จแล้วเริ่มต้น ผู้ข้อมือ โดยเริ่มจากลูกชายหรือลูกสาวคนโต เรียงมาตามลำดับจากนั้นก็จะเป็นเขยสะใภ้ หลาน หลาน เรียงตามลำดับอาวุโสของผู้เป็นพ่อหรือแม่ ผู้รับการผูกแขนจะหงายฝ่ามือทั้ง 2 ข้าง ผู้ทำหน้าที่ผูกแขน จะนำดอกไม้ กล้วย อ้อย ข้าวห่อ มาวางไว้บนฝ่ามือ หลังจากนั้นผู้ผูกแขนนำ ด้ายแดงไปจุ่มน้ำในขันน้ำ 3 ครั้ง แล้วนำด้ายสีแดงนั้นมาวาดข้อมือย้อนไปทางต้นแขน 3 ครั้ง พร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกขวัญที่มีชื่อของผู้ถูกผูกข้อมือเข้ามาในคำเรียกขวัญนั้น แล้วจึงเริ่มการผูกข้อมือ ด้วยการพันรอบข้อมือ 3 รอบแล้วจึงผูกด้วยเงื่อนตาย 3 ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี กิจกรรมการเรียกขวัญดังกล่าวนี้เป็นการดำเนินการในส่วนของครัวเรือน กิจกรรมการเรียกขวัญและกินข้าวห่อยังมีการดำเนินการในส่วนกลางหรือเรียกว่า ประเพณีการผูกแขนเรียกขวัญอย่างเป็นทางการ โดยส่วนใหญ่จะจัดที่บริเวณบ้านกลางซึ่งเป็นบ้านกะเหรี่ยง มีการเชิญแขกมาร่วมงาน และทำพิธีเรียกขวัญให้แก่แขกผู้มาร่วมงาน ในปัจจุบันเพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของชาวบ้าน ทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะนำข้าวเหนียวไปแจกแต่ละบ้าน เพื่อให้ห่อข้าวห่อมาร่วมงานที่บ้านกลาง

ประเพณีผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวห่อของชาวอำเภอสวนผึ้งสามารถนำมาใช้เป็นสื่อวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดได้ทั้งนี้มียุคตั้งจุดใจที่สำคัญอยู่ที่ความเชื่อและพิธีการผูกแขนเรียกขวัญ หากมองในแง่วัฒนธรรมและความเชื่อของคนในสังคมไทยแล้ว การผูกแขนการเรียกขวัญหรือบางพื้นที่เรียกการสู่ขวัญถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวไทยที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน บ่งบอกถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกายจิต และสิ่งแวดล้อมให้ชาวไทยให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข หากแต่ประเด็นนี้ยังไม่ได้หยิบยกมาเป็นสาระสำคัญเพื่อสร้างการรับรู้ให้กับบุคคลทั่วไปที่มักจะเข้าใจเพียงว่างานประเพณีนี้คืองานประเพณีกินข้าวห่อ อันเป็นอาหารชนิดหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ดังนั้นการรับรู้ของบุคคลต่างถิ่นต่องานประเพณี จึงยังไม่ถูกต้องครบถ้วนนัก และการกินข้าวห่อ จึงน่าจะเป็นประเด็นรองที่นำมาใช้ในการนำเสนอเรื่องราวประเพณีท้องถิ่นนี้ อีกทั้งปรัชญาและแนวคิดที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมก็มีส่วนช่วยในการสร้างความน่าสนใจในฐานะของการท่องเที่ยว การผูกข้อมือหรือการผูกแขน มักผูกด้วยด้ายสีแดง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมโดยผู้เฒ่าผู้แก่จะใช้ด้ายสีแดงที่เตรียมไว้ ผูกแขนให้กับผู้ร่วมพิธีพร้อมกับกล่าวคำเรียกขวัญเพื่อเป็นการมัดขวัญไว้ไม่ให้หนีหายไปคำเรียกขวัญจะเป็นคำอวยพรให้กับเจ้าของขวัญมีความเจริญรุ่งเรือง โดยจะกล่าวถึงแต่เรื่องที่เป็นมงคล ซึ่งความหมายโดยนัยนอกจากจะเป็นการผูกขวัญให้อยู่กับตัวแล้ว การผูกแขนยังเป็นการสื่อความหมายถึงความผูกพัน ความเอื้ออาทร การให้กำลังใจกับเจ้าของขวัญโดยสำนึกว่า เพื่อน ญาติ พี่น้องร่วมสังคมเดียวกัน ซึ่งเป็นกุศโลบายของการอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง อีกทั้งงานประเพณียังเป็นสื่อกลางที่ทำให้ ชาวกะเหรี่ยงมีความรัก

ความสามัคคีจากการที่ได้กินข้าวห่อและมีกิจกรรมร่วมกัน เป็นสื่อกลางในการสร้างโอกาสให้มีการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน ทำให้มีความรู้จักและสังคมนักมากขึ้น เป็นช่องทางให้หนุ่มสาวชาวกะเหรี่ยงมีโอกาสได้ทำความรู้จักทำความเข้าใจกันและยังเป็นงานประเพณีที่สร้างความสนุกสนานรื่นเริงจากการกินข้าวห่อ จากบรรยากาศที่มีเสียงเพลงกะเหรี่ยง เป็นต้น

หากมองในแง่ของวัฒนธรรม และความเชื่อของคนในสังคมไทยแล้ว การผูกแขน การเรียกขวัญหรือบางพื้นที่เรียกการสู่ขวัญถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวไทยที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน บ่งบอกถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกาย จิต และสิ่งแวดล้อม ให้ชาวไทยให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข งานประเพณีนี้จึงมีจุดเชื่อมโยงกับนักท่องเที่ยวผ่านความเชื่อเรื่องขวัญ สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมุ่งไปที่การร่วมกิจกรรมผูกแขนเรียกขวัญนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนให้อยู่เย็นเป็นสุข พร้อมกับชมศิลปวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงในระหว่างพิธีกรรม อาทิ การเล่นแคน ทานอาหารท้องถิ่น ชมศิลปะการแสดงของชาวกะเหรี่ยง หรือร่วมกิจกรรมกีฬาพื้นบ้าน เช่น การแข่งวิ่งโจง (แข่งที่ใช้สะพายข้างหลัง) การป็นเสา ตกน้ำมัน การทอยสะบ้า และร่วมทานข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง เป็นต้น

3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านวัฒนธรรมอาหารชาติพันธุ์ เป็นอาหารพื้นถิ่นที่เกิดจากการเรียนรู้ถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตและสร้างสรรค์ผลิตซ้ำจนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคสิ่งสมกันมาหลายชั่วอายุคน ทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยรู้จักนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประกอบทำเป็นอาหาร ด้วยกรรมวิธีที่แตกต่างกันออกไป เป็นอาหารที่มีเอกลักษณ์และรสชาติเฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ ความหลากหลายของชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรีจึงทำให้อาหารพื้นถิ่นของจังหวัดมีความหลากหลาย หากมีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านทำอาหารพื้นถิ่นของแต่ละชาติพันธุ์ที่มีความเป็นดั้งเดิมจากเจ้าของวัฒนธรรม ผูกเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวอยู่แล้ว เช่น เส้นทางท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก หรือเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นต้น เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางแวะเที่ยว ค่อยมีการประชาสัมพันธ์และเสนอแนะอาหารการกิน แนะนำแหล่งอาหารชาติพันธุ์ซึ่งปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มและให้บริการนักท่องเที่ยวแต่ต้องมีการแจ้งรายการและจองล่วงหน้า เช่น อาหารมอญอำเภอบ้านโป่ง หรืออาหารชาวไทยทรงดำบ้านหัวเขาเงิน เป็นต้น ภาพตัวอย่างของการจัดบริการอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังภาพที่ 5.5

ภาพที่ 5.5 แสดงอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ในงานลอยกระทง 8 ชาติพันธุ์
ที่มา : ฉัตรรัตน์ ดำรงค์ชีพ, พศจิกายน 2555

4) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เป็นรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวโดยแบ่งที่พักอาศัยของเจ้าของบ้านสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยรวมเข้ากับการให้บริการด้านอาหาร การนำเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวแบบนี้นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการนำวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์ มาใช้เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ทั้งนี้พบว่า จังหวัดราชบุรีมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาใช้เป็นแม่เหล็กดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ เช่น มีการท่องเที่ยวตลาดน้ำ มีการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแถบอำเภอสวนผึ้ง และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ หากสามารถจัดการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรมโฮมสเตย์ เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเป็นการนำเอาเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดที่เป็นจุดแข็งของพื้นที่ เป็นตัวช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการจัดเส้นทางท่องเที่ยวอีกแนวหนึ่งที่สามารถเพิ่มคุณค่าและความหลากหลายให้กับการท่องเที่ยวของพื้นที่และยังเป็นการผสมผสานการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือการท่องเที่ยวอื่นภายในพื้นที่ ข้อมูลจากการลงพื้นที่พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน และกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงได้เปิดให้บริการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวสามารถ

เรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น เรียนรู้การย้อมคราม ทอผ้า ทำอาหาร และท่องเที่ยวพักผ่อนไปด้วยได้ ดังภาพที่ 5.6

ภาพที่ 5.6 แสดงการจัดการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี
ที่มา : ภาพถ่ายโดยสัจจา ไกรศรีรัตน์, กันยายน 2555

นอกจากแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวดังกล่าวมาข้างต้นจังหวัดราชบุรีสามารถนำวัฒนธรรม 8 ชาติพันธุ์มาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายได้ เช่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสตร์ผ่านงานประเพณีการเทศน์มหาชาติของ 8 ชาติพันธุ์ งานประเพณีลอยกระทง 8 ชาติพันธุ์ งานออกพรรษา เข้าพรรษา สารทจีน สารทไทย ประเพณีตรุษจีน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมทางศาสนาที่มีการดำเนินการกิจกรรมในวิถีของคนไทย จึงสามารถที่จะจัดกิจกรรมโดยเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไปที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมได้ หากพิจารณาถึงศิลปะและศาสนสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้มีการรังสรรค์มาแต่อดีต พบว่าจังหวัดราชบุรีมีศักยภาพในการจัดเส้นทางท่องเที่ยว ตามรอยวัฒนธรรมมอญด้วยการผูกร้อยเส้นทางท่องเที่ยว หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านเส้นทางตามรอยอารยธรรมมอญ ไม่ว่าจะเป็นการชมพิพิธภัณฑ์เก่าห้อง และจิตรกรรมฝาผนังที่วัดคงคาราม ชมการแสดงหนังใหญ่ศิลปะการแสดงชั้นสูงของวัดหนอง ชุมรากแห่งวัฒนธรรมมอญที่พิพิธภัณฑ์มอญบ้านม่วง และร่วมรับประทานอาหารมอญเลิศรสจากชุมชนชาวมอญที่บ้านม่วง ก่อนที่

จะไปนมัสการพระวัดใหญ่นครชุมน์ ปิดท้ายด้วยและรอดชมค้างคาวร้อยล้านที่วัดเขาช่องพราน หรือจะขึ้นไปนมัสการพระธาตุนยอตเขาช่องพรานก่อนกลับบ้าน ซึ่งจัดเป็นการท่องเที่ยวแบบ one day trip ได้รูปแบบการจัดการนี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นคือการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยกรรมวิธีการต่อยอดเพิ่มค่าหาจุดต่างๆ และสร้างสรรค์ประกอบการการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวเป็นการนำวัฒนธรรมมาสร้างคุณค่าใหม่ในฐานะต้นทุนทางการท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป